

Agenda 21 för Östersjöområdet – Baltic 21

Antagen av Östersjörådets 7:e utrikes ministermöte, Nyborg, den 22–23 juni 1998

Förord

Mandatet att utarbeta en **Agenda 21 för Östersjöregionen – Baltic 21**, med målsättningen att uppnå en hållbar utveckling, kommer från regionens regeringschefer vid deras möte i maj 1996 och från regionens utrikesministrar (Council of the Baltic Sea States, CBSS) inklusive Europeiska Unionen, vid deras möte i juli samma år. Därför omfattar Baltic 21-arbetet såväl samtliga nordiska länder som alla länder kring Östersjön, alltså Danmark, Estland, Finland, Island, Lettland, Litauen, Norge, Polen, Tyskland, Ryska Federationen (dock endast den nordvästra delen) och Sverige, samt EU.

Baltic 21 lanserades officiellt av miljöministrarna i de berörda länderna i oktober 1996 vid deras möte i Saltsjöbaden. I Saltsjöbadsdeklarationen anges arbetsordning och principer för organisationen och utvecklingsprocessen för Baltic 21-arbetet. Ministrarna för fysisk planering i Östersjöregionen, vilka samarbetar inom ramen för VASAB 2010, beslöt också vid ett möte i oktober 1996 att koncentrera sitt arbete på hållbar utveckling och att därvid särskilt integrera de delar av Baltic 21-processen som är relevanta för arbetet med fysisk planering. I linje med mandatet för Baltic 21 skall miljöministrarna ha en initierande funktion och samarbetsfunktion gentemot till övriga ministrar och sektorer som ingår, men ansvaret att utarbeta en regional Agenda 21 för Östersjöregionen vilar på alla sektorer och ministrar.

Baltic 21 är en demokratisk, öppen och transparent process. Arbetet styrs av en ämbetsmannagrupp, Senior Officials Group (SOG), med medlemmar från regeringarna i CBSS-länderna, EU-kommissionen, de mellanstatliga organisationerna HELCOM, VASAB, och IBSFC, Nordiska Ministerrådet, BTC, Centrum för Naturrekurs- och miljöforskning, CCB, UNECE, EUCC, Internationella handelskammaren, INEM, Arbetsgruppen för Östersjöfiskare, WWF, UBC, World Business Council for Sustainable Development, samt de internationella utvecklingsbankerna (Världsbanken, EBRD, EIB, NIB samt NEFCO). För att öka deltagande på lokal nivå organiserade regionala miljöorganisationer under våren 1998 ett antal öppna seminarier för allmänheten. All dokumentation från Baltic 21-arbetet – bakgrundsdokument, rapporter från SOG-möten, rapporter från workshops och slutligen de färdiga rapporterna – finns publicerade på Baltic 21-webbplatsen (<http://www.ee/baltic21/>).

Betoningen i Baltic 21-arbetet ligger på regionalt samarbete och miljöfrågor i förhållande till de ekonomiska och sociala aspekterna på hållbar utveckling. Arbetet är inriktat på sju sektorer, som betraktas som avgörande för den ekonomiska och miljömässiga utvecklingen i regionen. Mål och scenarier för hållbar utveckling, liksom handlingsprogram med tidtabeller, aktörer och finansiering, har utarbetats för varje sådan sektor. Ansvar för sektorsarbetet är fördelat mellan medlemmarna i SOG. Sverige och HELCOM hade ansvar för sektorn *jordbruk*, Danmark och Estland för *energi*, IBSFC för *fiske*, Finland och Litauen för *skog*, Ryska Federationen och Sverige för *industri*, Estland, Finland och Baltic Sea Tourism Commission för *turism*, samt Tyskland och Lettland för *transporter*. Många människor i regionen har på olika sätt medverkat i utarbetandet av Baltic 21.

Varje sektor har presenterat sitt arbete i en egen rapport. Dessa rapporter och andra arbetsdokument (från bl. a. VASAB, de internationella utvecklingsbankerna och Local Agenda 21 Forum) utgör bakgrunden till men ingår inte i sin helhet i det dokument – Agenda 21 för Östersjöregionen - Baltic 21 – som presenteras här. Agenda 21 för Östersjöregionen - Baltic 21 antogs av utrikesministrarna i CBSS vid deras möte i juni 1998 och kommer att rapporteras till regionens regeringschefer vid deras nästa möte.

Innehåll

0.	Sammanfattning av handlingsprogrammet i Baltic 21	5
1.	Inledning	7
2.	Grundläggande principer för Baltic 21	9
3.	Aktuella verksamheter	9
4.	Definitioner och mål	10
5.	Brister och hinder	14
6.	Scenarier och visioner	15
7.	Politiska konsekvenser	19
8.	Handlingsprogram	21
9.	Finansiering	33
10.	Genomförandet av Baltic 21 och dess handlingsprogram	35
	Förklaringar av förkortningar och nyckelbegrepp	40

0.Sammanfattning av handlingsprogrammet i Baltic 21

0.1 Ett viktigt resultat av Baltic 21-arbetet är handlingsprogrammet, som omfattar 30 olika åtgärder för övergången till en hållbar utveckling i Östersjöregionen. Programmet, som bygger på utvalda förslag från de sju sektorsrapporterna, liksom på frågor som utgör fokus i Baltic 21 och i arbetet med VASAB 2010, är indelat i tre delar:

- Gemensamma åtgärder för frågor som berör flera sektorer.
- Utvalda åtgärder inom varje sektor för sektorsspecifika frågor.
- Åtgärder inom fysisk planering.

0.2. Gemensamma åtgärder

- Ökad produktion och användning av bioenergi och annan förnybar energi.
- Utnyttjande av regionala fora och nätverk för en hållbar utveckling.
- Demonstrationsområden och pilotprojekt för att visa en hållbar utveckling i praktiken.
- Samarbete mellan städer, respektive frågor om en hållbar utveckling i städer och samhällen.
- Teknikupphandling för en hållbar utveckling.
- Åtgärder för ökad konsumentmedvetenhet om vad som krävs för en hållbar utveckling.

0.3. Åtgärder inom de sju sektorerna

0.3.1 Jordbruk

- Utbildning och praktik.
- Utveckling av ett "virtuellt forskningsinstitut" för ett hållbart jordbruk. Detta skulle kunna bygga på det redan existerande NOVABOVA-nätverket i Östersjöregionen.
- Utarbetande och tillämpning av politik och lagstiftning för en bättre jordbruksmiljö.

0.3.2 Energi

- Stärkt samarbetet mellan myndigheter.
- Ökad användning av förnybar energi respektive åtgärder för att främja energieffektivitet och energihushållning.
- Samarbete om forskning och utveckling.

0.3.3 Fiske

- Utarbetande av långsiktiga strategier för ett hållbart utnyttjande av de viktigaste fiskbestånden (torsk, lax, sill och skarpsill).
- Restaurering av livsmiljöer som är viktiga för fisk och fiske i sjöar och vattendrag.
- Åtgärder för att uppnå ett hållbart vattenbruk.

0.3.4.Skog

- Främjande av hållbart och effektivt privatskogsbruk i Östersjöområdet genom befintliga organisationer och nätverk av skogsägare och arrendatorer, liksom genom informationsutbyte mellan organisationer och myndigheter om lämplig rådgivning till dem som äger/sköter skog.
- Analyser av brister i nuvarande system för skydd av skogsområden.
- Främjad användning av trä och virkesbaserade produkter som förnybar resurs och miljövänligt material. Förändringar av konsumtionsmönstren i en mera hållbar riktning.

0.3.5 Industri

- Förbättring av strukturen för industriverksamhet genom olika åtgärder. Exempel kan vara utveckling av ekonomiska styrmedel som förbättrar miljöarbetet inom industrin, harmonisering av lagstiftning för statligt stöd till industrin, konkurrensfrågor, handel och miljöpolitik (inklusive frågor om arbetsmiljö och industrisäkerhet) utan att försvaga existerande internationella miljöstandarder, samt genomförande av internationella konventioner och avtal av betydelse för en hållbar utveckling i Östersjöregionen.
- Genomförande av åtgärder för att öka industrins miljöeffektivitet. Dit hör
 - utveckling av verktyg för ökad miljöeffektivitet inom olika industriverksamheter,
 - införande av miljöstyrningssystem med särskild hänsyn till de speciella förhållandena för små och medelstora företag,
 - beaktande av miljöfaktorer inom alla verksamheter och all rapportering och då särskilt för att stimulera frivilliga initiativ bl.a. om företagets ekonomiska redovisning,
 - främjande av pilotprojekt som syftar till en hållbar utveckling.

0.3.6 Turism

- Tillämpning av lagstiftning och riktlinjer för en hållbar utveckling inom turismen, t.ex. uppförandekoder i kustområden, HELCOM-rekommendationer, fysisk planering och markanvändning.
- Införande av miljöstyrningssystem i turistindustrin och utveckling av övervakningsmetoder.

0.3.7 Transporter

- Genomförande av ett projekt för att utveckla riktlinjer, kriterier och rekommendationer om infrastrukturinvesteringar i ett hållbart transportsystem.
- Etablering och förstärkning av samarbetet mellan regeringarna om åtgärder för effektivare godstransporter, särskilt genom förbättrade järnvägs- och fartygsförbindelser.
- Utveckling av regionala strategier för att främja hållbara sjötransporter.

0.3.8 Åtgärder för fysisk planering

- Genomförande av Stockholmsdeklarationen om en politik för en hållbar fysisk planering.
- Ytterligare utveckling av integrerad kustplanering.
- Integrering av Baltic 21 i fysisk planering i Europa.

1. Inledning

1.1 Begreppet hållbar utveckling är ett sätt att förena två olika, ibland motsatta målsättningar: "utveckling–framsteg–tillväxt" och "stabilitet–säkerhet–miljö". Världskommissionen för miljö och utveckling (Brundtlandkommissionen) behandlade detta dilemma genom att beskriva målet för en hållbar utveckling som "en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra framtida generationers möjligheter att tillgodose sina behov." Kommissionen pekade på ett antal områden av särskild betydelse i detta sammanhang, samtidigt som den starkt betonade att hållbar utveckling måste vara integrerad och holistisk till sin natur. Att behandla fattigdom, hälsa, ekonomisk tillväxt och rättvisa är i detta avseende lika nödvändigt som att sträva efter en ren miljö. Med detta synsätt som grund angavs riktlinjer för en omfattande handlingsplan för en global övergång till en hållbar utveckling. Det gjordes i Rio-deklarationen och i den globala Agenda 21, vilka båda antogs av FN-konferensen om miljö och utveckling (UNCED) 1992. Den globala Agenda 21 är mera indikativ än operationell och åtskilliga försök har gjorts för att översätta dess syfte och perspektiv till konkret politik och åtgärder. Baltic 21 är ett sådant initiativ.

1.2 Globala miljöproblem har uttryckts i många av de internationella konventioner som är mycket viktiga också för Östersjöregionen. Social och ekonomisk utveckling och handelsfrågor behandlas även i åtskilliga internationella avtal. Inom EU har betydelsen av förändringar mot en hållbar utveckling lyfts fram i det Femte miljöhandlingsprogrammet (*Towards sustainability*), liksom i Amsterdamfördraget och i dokumentet Agenda 2000 om EUs framtida utveckling och utvidgning. Andra viktiga initiativ har tagits av OECD, Nordiska Ministerrådet och UNECE.

1.3 Även om lovande steg har tagits så är Östersjöregionen ännu inte på väg mot en hållbar utveckling. Regionen utmärks emellertid av en mycket gynnsam kombination av naturresurser, mänskliga resurser och ett rikt gemensamt kulturarv och historia. Mot bakgrund av sina stora möjligheter till ekonomisk och social utveckling, är Östersjöregionen bättre än flertalet andra regioner rustad att slå in på vägen mot en hållbar utveckling. Utsikterna för Östersjöregionens drygt 80 miljoner innevånare är därför mycket goda. Eftersom regionen är starkt industrialiserad karaktäriseras den också av mycket varierande ekonomiska och sociala förutsättningar. Dessa frågor behandlas nu i den nya eran av framsteg och samarbete. Östersjöregionen har varierande miljöförhållanden och omfattar ett antal ekologiska zoner. Skogarna dominerar i de nordliga delarna, medan de södra domineras av jordburksmarker. En av de viktigaste och hotade miljöresurserna är själva Östersjön. Detta mycket känsliga ekosystem har under de senaste fyrtio åren utsatts för tillförsel av mycket stora mängder av vatten- och luftburna föroreningar.

1.4 Mandatet att utarbeta **Agenda 21 för Östersjöregionen – Baltic 21**, med målsättningen att uppnå en hållbar utveckling, kommer från regionens regeringschefer vid deras möte i maj 1996 och från regionens utrikesministrar (CBSS) inklusive Europeiska Unionen, vid deras möte i juli samma år. Därför omfattar Baltic 21-arbetet såväl samtliga nordiska länder som alla länder kring Östersjön – Danmark, Estland, Finland, Island, Lettland, Litauen, Norge, Polen, Tyskland, Ryska Federationen (dock endast den nordvästra delen) och Sverige, samt EU.

1.5 Baltic 21 lanserades officiellt av de berörda ländernas miljöministrar vid deras möte i Saltsjöbaden i oktober 1996. I Saltsjöbadsdeklarationen anges arbetsordning och principer för organisationen av och utvecklingsprocessen för Baltic 21-arbetet. Ministrarna för fysisk planering i Östersjöregionen, vilka samarbetar inom ramen för

VASAB 2010, beslöt också vid ett möte i oktober 1996 att koncentrera sitt arbete på hållbar utveckling och att därvid särskilt integrera de delar av Baltic 21-processen som är relevanta för arbetet med fysisk planering. I linje med mandatet för Baltic 21 skall miljöministrarna ha en initierande funktion och en samarbetsfunktion gentemot övriga ministrar och sektorer som ingår. Ansvaret att utarbeta en regional Agenda 21 för Östersjöregionen vilar emellertid på alla sektorer och ministrar.

- 1.6 Betoningen i Baltic 21 ligger på miljöaspekter, inklusive hälsa och fysisk planering. Man inriktar sig på långsiktiga aspekter och regionalt samarbete, alltså på frågan om hur regionalt samarbete kan bidra till en hållbar utveckling i Östersjöregionen. Baltic 21-arbetet representerar ett stort steg mot en hållbar utveckling, samtidigt som behovet av att utveckla de sociala, kulturella och ekonomiska dimensionerna finns kvar. Baltic 21-arbetet utgör ett komplement till internationella, nationella och lokala initiativ, liksom till det arbete som redan utförs i Östersjöregionen av exempelvis HELCOM och VASAB 2010. I Baltic 21-arbetet beaktas också EU-dimensionen.
- 1.7 Under förberedelserna etablerades Baltic 21-arbetet som en demokratisk, öppen och transparent process. Arbetet styrs av en ämbetsmannagrupp, Senior Officials Group (SOG), med medlemmar från regeringarna i CBSS-länderna, EU-kommissionen, de mellanstatliga organisationerna HELCOM, VASAB, och IBSFC, liksom från Nordiska Ministerrådet, BTC, Centrum för Naturresurs- och miljöforskning, CCB, UNECE, EUCC, Internationella handelskammaren, INEM, Arbetsgruppen för Östersjöfiskare, WWF, UBC, World Business Council for Sustainable Development, samt från de internationella utvecklingsbankerna (Världsbanken, EBRD, EIB, NIB samt NEFCO). För att öka deltagande på lokal nivå organiserade regionala miljöorganisationer under våren 1998 ett antal öppna seminarier för allmänheten. All dokumentation från Baltic 21-arbetet – bakgrundsdokument, rapporter från SOG-möten, rapporter från workshops och slutligen de färdiga rapporterna – finns publicerade på Baltic 21-webbplatsen.
- 1.8 Baltic 21-arbetet är inriktat på sju sektorer, som betraktas som avgörande för den ekonomiska och miljömässiga utvecklingen i regionen. Mål och scenarier för en hållbar utveckling, liksom handlingsprogram med tidtabeller, aktörer och finansiering, har utarbetats för varje sektor. Ansvaret för sektorsarbetet har fördelats mellan medlemmarna i SOG. Sverige och HELCOM hade ansvar för sektorn *jordbruk*, Danmark och Estland för *energi*, IBSFC för *fiske*, Finland och Litauen för *skog*, Ryssland och Sverige för *industri*, Estland, Finland och Baltic Sea Tourism Commission för *turism*, samt Tyskland och Lettland för *transporter*. Varje sektor har presenterat sitt arbete i en egen rapport. Dessutom har en sektorsövergripande rapport om fysisk planering utarbetats av VASAB i enlighet med dess Stockholmdeklaration (oktober 1996). Hundratals personer i hela regionen har varit inblandade i arbetet med Baltic 21-initiativet. **Agenda 21 för Östersjöregionen - Baltic 21** bygger på sektorsrapporterna samt på de dokument som utarbetats av VASAB, utvecklingsbankerna, UBC, Baltic Local Agenda 21 Forum och CCB.
- 1.9 **Agenda 21 för Östersjöregionen - Baltic 21** läggs fram som ett svar på det mandat som gavs i Saltsjöbadsdeklarationen och utgör ett gemensamt uttalande om hur länderna i Östersjöregionen avser att möta de utmaningar som övergången till en regionalt hållbar utveckling innebär. **Agenda 21 för Östersjöregionen - Baltic 21** utgör ett värdefullt bidrag till regionens stabilitet och säkerhet.

2. Grundläggande principer för Baltic 21

2.1. I Saltsjöbadsdeklarationen beslutades att tidigare antagna principer – däribland försiktighetsprincipen och principen att förorenaren skall betala – liksom internationella avtal som klimatkonventionen, konventionen om biologisk mångfald, konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar och dess protokoll, samt Helsingforskonventionen, skall beaktas fullt ut i arbetet med en Agenda 21 för Östersjöregionen. Hänsyn tas också till Amsterdamfördraget om den Europeiska Unionen, liksom till slutsatserna från ministermötet om integrering av fiske- och miljöfrågor (Bergendeklarationen), FAOs uppförandekod om ansvarsfullt fiske, samt Gdanskkonventionen. Subsidiaritetsprincipen är ytterligare en princip som är av grundläggande betydelse i strävandena att uppnå en hållbar utveckling. Man måste vidare tillämpa ett långsiktigt helhetsperspektiv inom politiken och i det politiska beslutsfattandet. Baltic 21-arbetet står för demokrati, öppenhet och brett allmänt deltagande. Det är också viktigt att tillfredsställa behovet av att främja utbildning och medvetenhet om frågor som rör hållbar utveckling.

2.2. Dessa principer och avtal utgör de grundläggande elementen för de mål, scenarier och handlingsprogram för hållbar utveckling, samt den diskussion om behov av förändringar i politik och strukturer för genomförandet, som presenteras här i kapitel 4–7 respektive i sektorsrapporterna inom Baltic 21.

3. Aktuella verksamheter

3.1 Det arbete som HELCOM utför i regionen för att skydda Östersjön genom att minska miljöpåverkan från tätorter, industrianläggningar, jordbruk och transporter framhålls globalt som ett framgångsrikt exempel på regionalt mellanstatligt samarbete. VASAB och IBSFC är två andra viktiga mellanstatliga organisationer av betydelse för många aspekter av hållbar utveckling i Östersjöregionen. Detsamma gäller det arbete som utförs på subregional nivå av organisationer som Nordiska Ministerrådet, Baltiska rådet, BSSC, Barentsrådet och Arktisrådet.

3.2 EUs svar på Riodeklarationen är unionens Femte miljöhandlingsprogram, som antogs 1993. Sedan har man i Amsterdamfördraget slagit fast att en hållbar utveckling skall vara ett av EUs centrala mål. Kraven på att integrera miljöhänsyn i all politik har stärkts. På kort sikt är de nya demokratiernas anpassningsprocess till EU, liksom partnerskaps- och samarbetsavtalet mellan EU och Ryska Federationen, viktiga steg mot hållbar utveckling. I ett längre tidsperspektiv behövs dock ytterligare förändringar av marknadsstrukturerna för att främja en hållbar utveckling grundad på sund ekonomisk tillväxt, ekonomisk och social utveckling, klok resursförvaltning och minskade utsläpp (till nivåer som ligger under de kritiska belastningsgränserna).

3.3 Hållbar utveckling är en övergripande politisk fråga i alla länder inom Östersjöregionen. Vissa länder har utformat särskilda program för arbetet mot en hållbar utveckling, medan andra har vidtagit åtgärder för att integrera uthållig utveckling i sina respektive nationella miljöprogram. Förutom ekonomiska styrmedel och lagstiftning är utbildning och information viktiga instrument i de nationella strategierna för att uppnå hållbarhet.

3.4 I Riodeklarationen lades ett stort ansvar på lokala politiker och myndigheter. Vid den av EU arrangerade European Conference on Sustainable Cities and Towns i Ålborg 1994 undertecknades en deklaration, the Ålborg Charter (Charter of Cities &

Towns Towards Sustainability). Samtidigt inleddes den EU-stödda European Cities and Towns Campaign, vilken sedan dess främjas av ett flertal kommuner i Östersjöregionen. Regionala nätverk mellan städer och kommuner, som t.ex. Union of the Baltic Cities och Baltic Local Agenda 21 Forum, har etablerats i syfte att främja utbyte av kunskaper och erfarenheter och starta projekt om hållbar utveckling.

3.5 Det regionala samarbetet mellan miljöorganisationer har vuxit sig starkt efter de politiska reformerna i de nya demokratierna i Östersjöregionen. Inom näringslivet har ett flertal regionala nätverk mellan företag upprättats för att främja ekonomiskt samarbete och handel och för att infoga ett miljöperspektiv i företagets politik och ledning. Det finns också ett antal regionala initiativ mellan skolor och universitet på temat hållbar utveckling.

3.6 Ett flertal nätverk har således vuxit fram i Östersjöregionen mellan statliga och ickestatliga organisationer. Nätverken utgör en viktig grund för att ytterligare stärka det regionala samarbetet för övergången till en hållbar utveckling. Samarbetet inom Östersjöregionen omfattar emellertid ännu inte alla aspekter som rymms inom hållbar utveckling. Alla viktiga samhällssektorer, liksom en integration av sektoriella, rumsliga, ekonomiska, sociala, kulturella och miljömässiga aspekter, måste inrymmas i en sådan utveckling. Att nationella Agenda 21-program utarbetas och genomförs, med nationella mål, strategier och åtgärder för att uppnå hållbarhet, är mycket viktigt som stöd för regionala och lokala initiativ. FN:s generalförsamling uppmanade vid sin specialsession (Earth Summit +5) i juni 1997 alla länder i världen att till år 2002 formulera och utarbeta nationella strategier för en hållbar utveckling. I sådana strategier bör bidrag och ansvar från alla intressen avspeglas. Därför uppmanas alla regeringar i Östersjöområdet att snarast möjligt genomföra nationella program för hållbar utveckling. Det finns också ett uttryckligt behov av regionalt och nationellt stöd till mellanfolkliga initiativ, där grupper i olika länder samarbetar. Exempel på detta är samarbete i den form som organiseras av UBC, Baltic Local Agenda 21 Forum och CCB.

4. Definitioner och mål

4.1 Att det är viktigt att sätta upp adekvata mål för att styra övergången till en hållbar utveckling har framgått av den breda uppslutningen kring Brundtlandkommissionens definitionen av hållbar utveckling. De övergripande målen, liksom sektorsmålen, som definieras i det följande är i huvudsak kvalitativa. För vissa områden innefattar de emellertid också vissa kvantitativa aspekter när det funnits tillgång till data och när man nått enighet om dessa. I Baltic 21-sammanhanget är dessa mål snarast att betrakta som en angiven riktning än som ett tillstånd. De skall därför ses i ett dynamiskt och inte i ett statiskt sammanhang.

4.2 Att hålla sig inom de gränser som sätts av miljö och naturresurser är en långsiktigt nödvändighet för att uppnå en hållbar utveckling. Det är också ett övergripande mål som kommer att påverka även utvecklingen i Östersjöregionen. Behovet av att hålla utvecklingen inom de gränser som sätts av ekosystemen och resursbasen erkänns därför som den långsiktiga övergripande strategin. En rikedom på naturresurser, liksom en hälsosam livsmiljö, måste fortsättningsvis vara den grundläggande utgångspunkten också för kommande generationers ambitioner inom Östersjöregionen. De verktyg som krävs för att uppnå detta är emellertid av ekonomisk och social natur, något som kräver väl fungerande samhällen och en regional ekonomi som är globalt konkurrenskraftig. En förutsättning är också att man kan finna nya tekniska och an-

dra lösningar som inte motverkar hållbar utveckling. Man behöver också identifiera och införa hållbara konsumtionsmönster samt verka för att icke-hållbara system och handlingsmönster överges.

4.3 Följande övergripande mål har antagits som den gemensamma basen för Baltic 21:

4.4 Övergripande mål för en hållbar utveckling i Östersjöregionen

”Den viktigaste målsättningen för samarbetet i Östersjöregionen är en fortlöpande förbättring av människors levnads- och arbetsförhållanden inom ramen för en hållbar utveckling, en hållbar förvaltning av naturresurser och skydd av miljön.”

Hållbar utveckling innefattar tre av varandra ömsesidigt beroende dimensioner – ekonomi, sociala förhållanden och miljö. För regionen betyder detta:

- Ett tryggt och hälsosamt liv för nuvarande och kommande generationer.
- En sund ekonomi byggd på samarbete och ett samhälle för alla.
- Lokalt och regional samarbete byggt på demokrati, öppenhet och deltagande.
- Återskapande eller bibehållande av biologisk mångfald och ekosystemens produktivitet.
- Att förorening av luft, mark och vatten inte överskrider naturens bärkraft.
- Effektiv användning och förvaltning av förnybara resurser inom ramen för naturens förmåga att återskapa dem.
- Att materialflödena av icke förnybara resurser görs effektiva och ingår i ett kretslopp, att förnybara ersättningsmaterial och ersättningsprodukter skapas och att användningen av dem främjas.
- Hög medvetenheten bland olika aktörer och nivåer i samhället om företeelser och processer som leder till hållbarhet

Östersjöregionen är medveten om sitt ömsesidiga beroende av andra delar av världen och ger sitt bidrag till uppfyllandet av målen för hållbar utveckling på global och europeisk nivå.

4.5 Sektorsmålen har utarbetats av sektorerna och ytterligare definierats av styrgruppen (SOG). Målen är kopplade till den praktiska utformningen av politiken och skall ytterst användas för att styra valet av åtgärder som kan bidra till att utvecklingen i Östersjöregionen blir mer hållbar. Sektorsmålen berör olika aspekter av det övergripande målet och visar hur utvecklingen inom sektorerna bör bidra till att det övergripande målet kan nås och till att utvecklingen i Östersjöregionen blir hållbar. Förutom sektorsmålen ingår också ett mål för fysisk planering för hållbar utveckling.

4.6 Mål för ett hållbart jordbruk

Jordbruket bidrar i betydande utsträckning till det framtida samhället. Hållbart jordbruk innebär långsiktig produktion av livsmedel och andra produkter och tjänster av hög kvalitet med hänsyn till ekonomi och sociala strukturer. Produktionen skall ske på ett sådant sätt att resursbasen av såväl förnybara som icke förnybara resurser bibehålls. Några viktiga delmål:

- Jordbrukarna skall ha tillräckliga inkomster för att garantera en rimlig levnadsstandard inom jordbrukssamhället.
- Jordbrukarna bör använda produktionsmetoder som inte hotar människors och djurs hälsa eller skadar miljön, inklusive den biologiska mångfalden, och som samtidigt minimerar de miljöproblem som framtida generationer måste ta ansvar för.
- Icke förnybara resurser skall successivt ersättas med förnybara resurser och återcirkulering av icke förnybara resurser skall maximeras.
- Ett hållbart jordbruk skall tillgodose samhällets behov av livsmedel och rekreation, skydda landskap, kulturvärden och landsbygdsområdenas historiska arv, samt bidra till att skapa stabila, väl utvecklade och trygga landsbygdssamhällen.
- Jordbruksproduktionens etiska aspekter skall garanteras.

4.7 Mål för hållbar energiproduktion och nyttjande

För en hållbar utveckling av energiutnyttjandet krävs en process där

- mål sätts upp för energisektorn vad gäller säker tillgång, miljöns bärkraft, resurshushållning, ekonomi och säkerhet,
- det tillförsäkras att beslutsfattare på alla nivåer är beredda att arbeta för att uppnå dessa mål,
- vid behov en översyn ges av mål och styrmedel, i enlighet med ökade kunskaper och genom lämplig övervakning av indikatorer.

Följande mål bör nås till år 2030:

- Alla måste ha råd med grundläggande energitjänster baserade på modern teknik.
- Generering av energi får inte ge upphov till föroreningar som överskrider kritiska belastningsgränser eller nivåer för försurning, övergödning, marknära ozon, och globala klimatförändringar.
- Hot från kärnkraftproduktion och hantering av kärnavfall måste elimineras.
- Långsiktig säker tillgång på energi skall tillförsäkras genom resurshushållning.

För att uppnå de primära målen måste ett antal sekundära mål uppnås, särskilt vad avser

- energibesparing,
- ökad energieffektivitet, inklusive kraftvärmeproduktion.
- ökad användning av förnybara energikällor och åtgärder för att ersätta fossila bränslen med stort kolinnehåll med fossila bränslen med litet kolinnehåll.

4.8 Mål för ett hållbart fiske

Hållbart fiske uppnås då fiskbestånd med stor sannolikhet kan förnyas på lång sikt i ett friskt ekosystem, samtidigt som det skapas stabila ekonomiska och sociala förhållanden för alla som är arbetar med fisket.

Målet för ett hållbart fiske i Östersjöområdet innebär därför en utveckling av ett ekonomiskt och socialt hållbart och från miljösynpunkt säkert och ansvarsfullt fiske genom följande åtgärder:

- Biologiskt livskraftiga fiskbestånd, liksom den marina miljön och sötvattenmiljöer med tillhörande biologisk mångfald, skall bibehållas.
- Inom dessa gränser skall maximala fiskemöjligheter och lämpliga selektiva fisketekniker utvecklas för att utnyttja bestånden.
- De direkta och indirekta vinsterna från fisket till havs och längs kusterna skall på ett rättvist sätt fördelas mellan berörda lokalsamhällen.

4.9 Mål för ett hållbart skogsbruk

Hållbart skogsbruk innebär skötsel och utnyttjande av skog och skogsmarker på ett sätt och i en omfattning som bevarar deras biologiska mångfald, produktivitet, regenerationsförmåga, vitalitet och möjligheter att nu och i framtiden tillgodose relevanta ekologiska, ekonomiska och sociala funktioner, och som inte förorsakar skador på andra ekosystem. Kriterier för ett hållbart skogsbruk är att

- skogsresurser och deras bidrag till kolets globala kretslopp bibehålls och på lämplig sätt förstärks,
- skogsekosystemens vitalitet och hälsa bibehålls,
- skogarnas funktioner att producera virke och icke-virkesprodukter bibehålls och förstärks,
- skogsekosystemens biologiska mångfald bibehålls, skyddas och på lämpligt sätt förstärks,
- de åtgärder inom skogsbruket som innebär skydd, särskilt av mark och vatten, bibehålls och på lämplig sätt förstärks,
- andra socioekonomiska funktioner och förhållanden bibehålls.

4.10 Mål för en hållbar industri

Hållbar utveckling inom industrisektorn i Östersjöregionen innebär ett kontinuerligt fortsatt arbete med ekonomiska, sociala, tekniska och miljömässiga förbättringar. För industrisektorn i regionen innebär detta följande:

- Miljöeffektivitet uppnås genom att industrin till konkurrenskraftiga priser kan leverera varor och tjänster som tillgodoser individuella och samhälleliga behov och ger livskvalitet. Detta åstadkoms samtidigt som miljöeffekterna och resursintensiteten under varornas/tjänsternas livscykel gradvis minskar åtminstone till de nivåer som motsvarar Östersjöregionens beräknade bärkraft vad avser biologisk mångfald, ekosystem och användning av naturresurser.
- Arbetsmiljön och arbetsmiljösäkerhet förbättras för arbetskraften.
- Hållbara strategier för resurser, processer, produkter och tjänster tillämpas.

4.11 Mål för hållbar turism

Hållbar turism är varje utveckling där åtgärder vidtas för att turismen skall ta hänsyn till miljön, stå för ett långsiktigt skydd av natur- och kulturvärden, och vara socialt och ekonomiskt godtagbar och rättvis.

Det övergripande målet är att uppnå en gemensam förståelse för vad som krävs för en hållbar turism i Östersjöregionen. Turistsektorns målsättningar för utveckling av hållbar turism hänför sig till miljö, ekonomi och människor. Hållbar turism bör vara att

- bibehålla en bra miljö, bevara rekreativkvaliteterna i naturliga och av människan skapade landskap, samt integrera natur, kultur och mänskliga livsmiljöer,
- främja och bibehålla turistindustrin konkurrenskraft, kvalitet och effektivitet,
- skapa goda sociala förhållanden för turister och lokalbefolkning.

4.12 Mål för hållbara transporter

Målet för hållbara transporter och transportsystem i Östersjöregionen består av två delar:

- Att de negativa miljöeffekterna, förbrukningen av icke förnybara resurser samt markanvändningen för transportändamål skall minimeras i syfte att skydda människors hälsa och regionens miljö (särskilt dess känsliga ekosystem).
- Att transportsektorns förmåga att främja ekonomisk och social utveckling i Östersjöregionen skall bevaras.

4.13 Mål för fysisk planering för en hållbar utveckling

Planeringen för en hållbar utveckling i Östersjöregionen bör inriktas på att den skall

- främja ekonomisk och social utveckling, samtidigt som bevarande och skydd för naturmiljö och kulturarv säkras,
- kunna genomföras med hjälp av metoder och organisationsprinciper som bygger på deltagande, partnerskap och delegering av beslutsfattandet,
- bli ett bidrag till hela regionens konkurrenskraft inom EU och globalt, samtidigt som den främjar social och ekonomisk utjämning mellan mer eller mindre välbärgade områden liksom mellan tätorter och landsbygd.

4.14 Tillsammans utgör målen som formulerats inom Baltic 21 en i sitt slag ny och positiv utmaning. Målen representerar ett långsiktigt bidrag och ett riktmärke för utformningen av politik och regionalt samarbete. Målen är också ett första steg mot en gemensam och samstämd regional syn på framtida utmaningar, samt ger en sammanhängande bild av egenskaper hos och riktning på vägen mot en hållbar utveckling i Östersjöregionen.

5. Brister och hinder

5.1 Den viktigaste frågan för att åstadkomma en övergång till en hållbar utveckling är att få ekonomi, sociala förhållanden och miljö – de tre aspekterna på hållbar utveckling – att samverka och stödja varandra. Till bristerna och hindren hör att det saknas tillräckliga åtgärder för att tillförsäkra att ekonomisk verksamhet bedrivs inom ramen för naturens långsiktiga bärkraft, samtidigt som man skapar ett fördelaktigt klimat för ekonomi och näringsliv samt slår vakt om människors välbefinnande.

5.2 De åtgärder som vidtagits i Östersjöregionens länder och samhällssektorer för att minska det ekonomiska beroendet av icke förnybara resurser och energi är alltfjämt otillräckliga. Detsamma gäller de åtgärder som vidtagits för att minska föroreningar och annan påverkan på miljön. Det råder politisk enighet om att politik och beslutsfattande, för att integrera miljöaspekter och för att hantera osäkerheter, skall styras av försiktighetsprincipen respektive av principen att förorenaren skall betala. Det har emellertid visat sig politiskt svårt att fullt ut tillämpa dessa principer, vilket ses i nationell beskattning, lagstiftning och andra styrmedel för att påverka politik och eget beslutsfattande inom den privata sektorn och hos allmänheten.

5.3 Eftersom de intressen som styr regeringar, den privata sektorn och allmänheten sammanfaller, finns starka drivkrafter att skapa ekonomisk tillväxt samt regional och nationell rättvisa. Ändå är det på kort sikt viktigt att skapa ett fördelaktigt näringslivs-, ekonomiskt och socialt klimat i alla Östersjöländer. Det gäller särskilt i de nya demokratierna där många grundläggande hinder för en balanserad ekonomisk utveckling finns kvar – t.ex. otillräcklig lagstiftning och tillämpning av lagarna, problem med tullar och certifiering, illegal handel, brister i skattesystemen samt ineffektiv administration. Med hjälp av starka politiska och marknadsekonomiska drivkrafter kommer man emellertid på lång sikt att övervinna dessa hinder. Ekonomisk tillväxt och miljöinvesteringar, kommer också att öka möjligheterna att lösa arbetslöshetsproblem och problem med ohälsa och sociala otrygghet.

5.4 I samtliga Östersjöländer finns för närvarande åtskilligt som hindrar att ekonomiska krav, miljökrav och sociala krav samverkar och förstärker varandra.

5.4.1 Samarbetet i Östersjöregionen har hittills inte på något integrerat sätt behandlat allt som inryms i hållbar utveckling. Alla viktiga sektorer har inte berörts och aspekter som rör enskilda sektorer, fysisk planering, miljö och sociala frågor har inte integrerats.

5.4.2 Även på nationell nivå finns behov av förbättrad integrering av ekonomiska frågor, miljöfrågor och sociala frågor. Ett långsiktigt helhetsperspektiv behöver anläggas inom såväl den samhällspolitiken i stort som i privat beslutsfattande inom näringslivet. Det brister också i samarbetet mellan olika sektorer för att lösa problem och främja sektorsövergripande lösningar. Dessutom finns brister inom sektorerna i deras ansvar för att uppnå hållbar utveckling.

5.4.3 Inom vissa sektorer saknas även definierade mål, som kan följas upp och utvärderas och bidra till att identifiera motstridiga intressen inom och mellan sektorer. Det är därför svårt att för närvarande få fram information som grundas på gemensamma klassificeringssystem och datainsamlingsmetoder.

5.4.4 Slutligen utgör bristen på kunskap, utbildning och medvetenhet om innebörden i begreppet hållbar utveckling ett grundläggande hinder som måste övervinnas. Detta gäller för den offentliga respektive den privata sektorn, liksom för allmänheten.

6. Scenarier och visioner

6.1 En övergripande slutsats som kan dras av sektorsrapporternas scenarier om "business as usual" är att Östersjöregionen som helhet ännu inte är på väg mot en hållbar utveckling. De trender som kan avläsas visar att avsaknaden av viktiga beslut om förändringar av politik och infrastruktur gör att hållbarhetsmålen inte kan tillgodoses.

Detta gäller särskilt transportsektorn, men även i olika utsträckning övriga sektorer. Analysen visar att om nuvarande trender tillåts fortsätta oförhindrat skulle regionens snabba ekonomiska tillväxt leda till oacceptabla ökningar av föroreningsutsläppen till luft och vatten och då inte minst till Östersjön. Å andra sidan är det både önskvärt och nödvändigt med tillväxt och ökad rättvisa, eftersom detta ger möjligheter att skapa nödvändiga resurser för att förverkliga övergången till en hållbar utveckling. Ett gemensamt tema i sektorernas scenarier för hållbarhet är därför att peka på hur sådana möjliga motsägelser skall kunna hanteras på ett bra sätt.

6.2 En övergripande vision för en hållbar Östersjöregion har utarbetats med hjälp av de resultat som lagts fram i sektorernas scenarierepresentationer, inklusive i den vision för en balanserad fysisk utveckling som ingår i rapporten från VASAB, och med Baltic 21-målen och följande nyckelfrågor som grund:

- De ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna av hållbar utveckling samverkar och integreras.
- En rättvis fördelning av välfärd och resurser inom regionen förutsätts.
- Regionens bärkraft sätter gränserna för vilken mänsklig verksamhet som kan tillåtas.
- Globala sammanhang beaktas men tyngdpunkten läggs på regionala frågor.

6.3 En vision om en hållbar Östersjöregion år 2030

6.3.1 Visionen bygger på ett antal nyckelförutsättningar för en hållbar utveckling i ekonomiska, sociala och miljötermer. De ekonomiska skillnaderna i regionen har försvunnit. Arbetslösheten har minskat till ett minimum. Det ekonomiska beroendet av icke förnybara energi och andra icke förnybara resurser har minskat betydligt. Utsläppen av växthusgaser har minskat avsevärt. Försurningen av mark och vatten har minskat till nivåer som inte hotar ekosystemens produktivitet och mångfald. Östersjöns marina miljö har förbättrats och friska marina ekosystem kan nu bibehållas. Medvetenheten är stor hos konsumenter och olika aktörer om de sociala faktorer och miljöfaktorer som berör hållbar utveckling.

6.3.2 Östersjöregionen har fullt ut lyckats utnyttja sina betydande möjligheter till dramatiska ekonomiska och sociala förbättringar, och detta har skett på ett sätt som gör att regionens ekonomi kan utvecklas på ett hållbart sätt. Den snabba ekonomiska utvecklingen, särskilt i de nya demokratierna, har skapat en grund för ett tryggt och hälsosamt liv och har gjort att nuvarande stora skillnader i levnadsstandard i regionen försvunnit. Nödvändiga investeringar i ny infrastruktur har kunnat göras. Resurser har skapats för övergången till en hållbar utveckling. Dynamisk politik inom ekonomi, handel, sociala och andra frågor har tillämpats i syfte att stödja hållbarhetsmålen. En blomstrande industrisektor har gjort att levnadsstandard och konsumtionsnivåer ökat dramatiskt i de nya demokratierna. Denna utveckling har delvis underlättats av den relativt höga utbildningsnivån och tillgången på utbildad arbetskraft. De ekonomiska skillnaderna inom länderna har också minskat. Den ekonomiska tillväxt som uppnåtts innebär en flerfaldig ökning av den ekonomiska verksamheten i regionen. För att klara en sådan nivå på den ekonomiska utvecklingen har det emellertid krävts kraftig utveckling och omfattande användning av effektiv och ren teknik, liksom en frikoppling av ekonomisk tillväxt och resuranvändning för att inte äventyra de ekologiska målen. Ett viktigt element i processen har också varit en avsevärd förändring av produktions- och konsumtionsmönstren.

6.3.3 Den sociala tryggheten ligger på en hög nivå. Särskilt har arbetslösheten i regionen minskat till ett minimum till följd av man fått en rekonstruerad och väl fungerande

erande marknadsekonomi i hela regionen. Det finns ett starkt regionalt samarbete om harmonisering och införande av ny politik. Inom skatteområdet tas hänsyn till ekologiska aspekter.

6.3.4 De regionala utsläppen av växthusgaser har nästan halverats och åtgärder för att minska utsläppen har också bidragit till andra förbättringar. Omfattande insatser inom energi-, transport- och industrisektorerna har lett till minskade växthusgasutsläpp. Detta har möjliggjorts genom att energieffektiviteten har höjts betydligt, liksom att potentialen hos möjliga kolsänkor och kolkällor utnyttjas bättre. Industrianläggningar och utrustning har uppgraderats och moderniserats, och störst energi- och resurseffektivitet har uppnåtts i de nya demokratierna. Effektivare transporter, åtskiljande av ekonomisk tillväxt och ökade transporter, bättre värmeisolering av byggnader och ökat utnyttjande av kraftvärme har ökat energieffektiviteten. Länerna i Östersjöregionen fortsätter att spela en aktiv internationell roll i klimatkonventionen och dess protokoll, på alleuropeisk nivå (UNECE) och inom OECD, för att främja en kraftfull politik för minskade utsläpp av växthusgaser.

6.3.5 Inom jordbrukssektorn har man fått växt- och djurproduktionen att samverka, vilket resulterat i effektiv återcirkulation av gödsel och minskad användning av handelsgödsel. Principerna för organiskt jordbruk har ytterligare utvecklats och tillämpats. Våtmarker har bevarats, restaurerats eller anlagts för att minska läckaget av näringsämnen till sjöar, vattendrag och hav. Landskapets biologiska och fysiska mångfald, liksom dess kulturella värden och historiska arv, förvaltas. Ökad effektivitet inom jordbruksproduktionen har också lett till att mindre markytor och färre människor behövs för att producera regionens livsmedel och foder. Överskottsmark används bland annat för energiproduktion eller för skogsplantering, vilket ger möjligheter till alternativa inkomster och sysselsättning på landsbygden eller till export av livsmedel för att möta ökade globala behov.

6.3.6 Utsläpp som leder till försurning har minskat i regionen genom t.ex. en medveten integrering av markanvändning och trafikplanering. Därigenom har det strukturellt betingade resandet minskat, särskilt dagliga kortdistanstransporter med bil. Betydande utsläppsminskningar har också skett inom energi-, transport- och industrisektorerna, bland annat genom energieffektivisering och utbyte av bränslen. I de nya demokratierna har utsläppen också minskat som resultat av stimulansåtgärder för att påskynda en förnyelse av fordonsparken. Energiförbrukningen stabiliserades år 2010 och minskade därefter. Kväveoxidutsläppen har minskat till obetydliga mängder. Avtal mellan länderna i Europa har lett till att de gränsöverskridande utsläppen från områden utanför Östersjöregionen har minskat. Ekosystemens produktivitet har säkrats genom minskad försurning av jordarna, något som bland annat gynnar skogssektorn. Naturliga gammelskogar och den biologiska mångfalden i nationella skogar skyddas.

6.3.7 Miljötillståndet i Östersjön har förbättrats betydligt av åtgärderna inom energi-, transport-, industri- och jordbrukssektorerna. Införandet av effektiv kommunal avloppsrening har nästan slutförts och långsiktigt hållbara system införs allmänt. Alla stora punktföroreningskällor i regionen är sedan länge åtgärdade. Allt detta har gjort att förhållandena för fiske och turism förbättrats då ekosystemen blivit mer produktiva och fått större mångfald, samtidigt som rekreativvärdena förbättrats.

6.3.8 Medvetenheten om vad som krävs ekonomiskt, socialt och miljömässigt för en hållbar utveckling har ökat hos olika aktörer och på olika nivåer i samhället. Konsumenterna har god tillgång till information (t.ex. miljömärkning av produkter) och ges goda möjligheter att handla på ett hållbart sätt.

6.3.9 Förutom dessa nyckelområden har Östersjöregionen också tagit itu med ett antal andra frågor. Dit hör bl.a. skydd för den biologiska mångfalden, minskad användning av icke förnybara resurser, utfasning av föroreningar i form av tungmetaller och svårnedbrytbara organiska ämnen, samt minskning av strålningsrisker. Man har satsat på förutseende lösningar, men samhället har också anpassat sig till nya utmaningar. Varje kommun i Östersjöregionen har genomfört sin egen lokala Agenda 21. Övervakningssystem för att följa utvecklingen i miljön har upprättats. Minskningen av total förbrukning och omsättning av energi och material, delvis till följd av förändrade konsumtionsvanor, är resultatet av förutseende arbete. En förutsättning för visionen har också varit ett det fortsatta och intensifierade nära samarbetet och samordningen inom regionen.

6.3.10 Målkonflikter har förekommit, varav den viktigaste varit mellan hög ekonomisk tillväxt och miljömål. Här har åtgärder för effektivare resursanvändning och mindre utsläpp kunnat bana väg för en hållbar utveckling i Östersjöregion, och givit situationer där "alla vinner". Under perioden har framsynthet vad gäller investeringar och policy i näringslivet resulterat i en mer än fyrfaldig förbättring (Faktor 4) av resursproduktiviteten i regionen. Här kan exempelvis nämnas införande av väl fungerande återanvändnings- och återvinningsmarknader liksom en allmän dematerialisering med betoning på produktion av mindre och kunskapsintensivare varor. Subventioneringen av icke hållbara verksamheter har upphört. Vid investeringsbeslut beaktar man vad som krävs för hållbarhet.

6.3.11 Förändringar har drivits genom en samtidigt utveckling av dynamiska marknader, påverkan på konsumenternas preferenser samt tekniska och institutionella innovationer. Detta har åstadkommit utan större politisk inblandning men med hjälp av professionella förmedlare av idéer. Framsynta politiska initiativ har varit viktiga för att främja utvecklingen av mer energieffektiva bilar och för att skapa en markanvändningspolitik som leder till minskat bilåkande. Samstämda minimiregler och ekonomiska styrmedel för att nå höga miljöstandarder har, tillsammans med åtgärder för att öka allmänhetens medvetande beträffande hållbarhetsfrågor, också utnyttjats för att t.ex. minska föroreningsutsläppen. De politiska föregångarnas roll har varit av avgörande betydelse för att få till stånd nya investeringar och stärka den positiva konkurrensen mellan företag och mellan de nationella, regionala och lokala nivåerna i regionen.

6.4. Två övergripande slutsatser kan dras av det som beskrivs i visionen. Den första slutsatsen är att det uppenbarligen är möjligt att slå in på vägen mot en hållbar utveckling i Östersjöregionen. Den andra slutsatsen är att i tidsperspektivet fram till år 2030 står ingen av sektorerna inför några oöverstigliga hinder på vägen mot hållbar utveckling, även om de förändringar som krävs blir mer eller mindre svåra att genomföra. Under förutsättning att alla nödvändiga politiska förändringar genomförs skulle faktiskt samtliga sektorer i betydande grad kunna bidra till övergången till en hållbar utveckling både i ett kortare och längre tidsperspektiv. Genom att slå in på vägen mot en hållbar utveckling skulle Östersjöregionen också på ett betydande sätt kunna bidra till en global hållbar utveckling. Som klart framgår av de dokument som utarbetats inom ramen för Baltic 21 är emellertid hållbar utveckling ett omfattande och integrerat begrepp. Det krävs således ett angreppssätt som täcker alla samhällsaspekter och samtliga sju samhällssektorer som ingår i Baltic 21-arbetet.

7. Politiska konsekvenser

7.1 Detta avsnitt behandlar sådana förändringar av den hittills förda politiken som följer av visionen och målen för hållbar utveckling. I många fall handlar det om förändringar av processer och politik som man redan kommit överens om, men som behöver förstärkas ytterligare eller genomföras på ett bättre sätt. I andra fall handlar det om nya frågor som behöver hanteras. För att få till stånd denna övergång kommer det emellertid att krävas betydande förändringar av politik och prioriteringar både i Östersjöregionen och dess omvärld.

7.2. Förstärkning av nuvarande politik

7.2.1 Framsynta politiska beslut och effektiva, demokratiska processer för beslutsfattande är naturligtvis av avgörande betydelse för att nå framgång i arbetet för en hållbar utveckling. De demokratiska processer som underbygger detta måste förstärkas ytterligare. Det betyder inte att den politiska beslutsprocessen behöver förändras, utan snarare att man erkänner behovet av fortsatt ihärdigt och tålmodigt arbete. Innebörden i hållbarhet i vid mening, liksom i miljöpolitiken, behöver göras tydligare och fullt ut införlivas i politiken och i det politiska beslutsfattandet. Det återstår även att främja människors aktiva deltagande i beslutsprocesserna på alla nivåer i hela regionen.

7.2.2 I Östersjöregionen behövs ett förstärkt nationellt och regionalt samstämt regelverk, där hållbarhetsaspekter klart ingår. En sådan aspekt är ökad effektivitet i resursanvändningen, medan andra gäller minskade utsläpp och genomförande av internationella avtal av betydelse för Östersjöregionens miljö. Att ekonomiska styrmedel införs på ett jämförbart och samstämt sätt är en annan förutsättning. Principen att förorenaren skall betala, respektive försiktighetsprincipen, behöver tillämpas ytterligare i de nationella regler som styr marknadens verksamhet. Det krävs särskilt att subventionerna på användning av energi och naturresurser successivt avvecklas, liksom effektiva mekanismer för att ta betalt för sådan förbrukning. Detta utgör grunden för effektiva åtgärder mot regionala miljöproblem, för att skapa internationella standarder för marknadens verksamhet, för miljökontroll, samt för att främja rättvisa handelsregler och minska illegal handel. Under de närmaste åren kommer att EUs utvidgningsprocess att vara en nyckelfaktor vad gäller politik och prioriteringar av betydelse för miljö och hållbarhet i ansökarländerna.

7.2.3 Eftersom begreppet hållbar utveckling i sig själv innehåller värderingar, och eftersom hållbar utveckling hänför sig till och innefattar utvecklingen av samhället som helhet, så blir intresse- och målkonflikter ofrånkomliga. Detta är en av svåraste frågorna som måste hanteras och åtgärder måste vidtas på alla nivåer för att undvika beslut som står i strid med målen för hållbar utveckling. Närhelst möjligt måste man försöka tillgodose alla aspekter av hållbarhet. Ökad effektivitet i resursanvändningen (särskilt vad gäller icke förnybara resurser), ersättning av icke förnybara resurser med förnybara, utsläppsminskningar samt materialåtervinning och materialåteranvändning, är exempel på sådana lösningar.

7.2.4 Åtgärder för att integrera miljöhänsyn och miljöansvar i sektorspolitiken har redan visat sig vara ett bra sätt att främja miljömål. Dessa åtgärder måste nu breddas till att också innefatta hållbarhetsperspektiv. Det krävs således ytterligare integrering av ekonomiska, sociala och miljöaspekter i sektorsplaneringen. Arbetet inom de sju sektorer som ingår i Baltic 21-initiativet är här en viktig insats.

- 7.2.5 Det behövs även fortsatt och förstärkt ämnesöverskridande forskning. Behovet är kanske ännu större att kunna omsätta sådan kunskap i praktisk tillämpning, exempelvis i pilotprojekt och i innovativa småskaliga lösningar lämpliga inte minst för små och medelstora företag. Man behöver också finna vägar att ytterligare stödja sådana initiativ.
- 7.2.6 Ökad medvetenhet hos allmänheten om behovet av en hållbar utveckling och behovet av förändrade, mer hållbara konsumtionsmönster är av avgörande betydelse. Konsumenterna behöver större insikt om hur olika produkter påverkar miljön. Insatserna inom detta område måste i första hand vara i form av information och utbildning. Detta kan leda till större villighet att acceptera, där så är nödvändigt, att regler eller styrmedel införs för att främja "hållbara beteenden".
- 7.2.7 Fysisk planering måste användas mera aktivt som ett instrument för att stödja initiativ och mål för hållbar utveckling, med positiv betydelse för markanvändningspolitik och långsiktig infrastrukturplanering.
- 7.2.8 Bilateral, multilateral och andra samarbets- eller biståndsprogram som syftar till att överföra kunskaper, teknik och resurser måste på ett bättre sätt införliva hållbarhetsmål och ytterligare inriktas på att stödja handlingsprogrammet inom Baltic 21.
- 7.2.9 Ytterligare förstärkning av det samarbete som sker i Östersjöregionen och i Barentsregionen (genom Barents Euro-Arctic Council) är av stor betydelse för att underlätta en lyckad övergång till hållbar utveckling. Detta gäller särskilt för de delar av Ryska Federationen som ingår i Östersjöregionen och Barentsregionen.

7.3 Nya arbetsområden

- 7.3.1 Det är nu också dags att ta itu med samband och beroenden mellan sektorsplanering och fysisk planering, liksom mellan sektorerna och deras samband med andra delar av samhället, samt att mera aktivt utarbeta gemensamma prioriteringar och strategier och en regional helhetssyn. Prioritering av hållbarhet är något som bör införlivas i investeringsplaner. Fördelen med sådana planer är att de på ett formellt och strukturerat sätt kan föra samman de parter som ansvarar för planering, finansiering, miljö med ministerier och kommuner för att enas om prioriteringar för hållbar utveckling.
- 7.3.2 Politik för en hållbar utveckling förutsätter betydligt längre tidsperspektiv än de som vanligen används av näringsliv, regeringar och allmänhet. Längre perspektiv är också något som i stor utsträckning ökar osäkerheten när politiken skall utformas. I de nya demokratierna, och mot bakgrund av deras relativt låga ekonomiska utvecklingsnivå, är den nuvarande inriktningen på kortsiktiga förväntningar och politik både nödvändig och förväntad. Eftersom det mesta av de ekonomiska skillnaderna inom Östersjöregionen emellertid kommer att jämnas ut inom de tidsramar som krävs för hållbar utveckling, kommer det att bli allt lättare att acceptera införandet av långsiktiga politiska beslut. Samtidigt innebär den förväntade snabba utvecklingen i de nya demokratierna en möjlighet att på ett tidigt stadium arbeta in långsiktiga hållbarhetsperspektiv i beslutsfattandet.
- 7.3.3 Som framhålls i sektorsanalysen inom Baltic 21-arbetet skulle ökat regionalt samarbete – exempelvis genom skapande av gemensamma energimarknader, en gemensam transportpolitik och samordning av aktiviteter mellan myndigheter – avsevärt bidra till en hållbar utveckling. Regionalt samarbete mellan myndigheter och andra

aktörer är nödvändigt för att utveckla regionala strukturer för marknaden, inklusive harmoniserade miljölagar och skatter. Vikten av en förbättrad dialog mellan de lokala, nationella och regionala nivåerna bör också framhållas.

7.3.4 Ett skifte till ökad användning av förnybara resurser, med beaktande av balansen mellan alla dimensioner på hållbarhet, är en viktig förutsättning för att kunna uppnå hållbarhetsmålen. Det finns ett allmänt behov av ökad effektivitet i resursutnyttjande och åtgärder mot utsläpp, vilket kräver systematiska, flexibla och förenliga angreppssätt. En optimal och kostnadseffektiv kombination av åtgärder behövs på alla nivåer och måste innefatta alla relevanta aktörer i samhället. Hanteringen av dessa frågor står redan på dagordningen i flera internationella organisationer och fora. Begreppet miljöeffektivitet utvecklas ytterligare inom OECD och FN som ett led i arbetet med att nå en hållbar utveckling inom industrin. Det förekommer också en fortsatt diskussion inriktad på begreppen Faktor 4 och Faktor 10. I arbetet med att nå regional hållbar utveckling finns det ett uppenbart behov för länderna i Östersjöregionen att lämna sitt bidrag till en god utveckling av politiken kring dessa begrepp.

8. Handlingsprogrammet

8.1 Allmänt om handlingsprogrammet

8.1.1 I handlingsprogrammet inom Baltic 21 betonas att grunden måste stärkas för ett omfattande regionalt samarbete, liksom att en solid grund för den gemensamma långsiktiga övergången till hållbar utveckling i Östersjöregionen behöver byggas. Programmet är inriktat på strukturer och andra icke-tekniska initiativ, men innehåller även utvalda konkreta investeringsorienterade projekt. Regionala samarbetsprojekt och initiativ lyfts fram och kommer att genomföras som ett komplement till andra initiativ på t.ex. nationell, bilateral och lokal nivå, eller av näringsliv eller ideella organisationer. Det föreslås att flertalet åtgärder skall vidtas omedelbart, men påpekas att effekterna kommer att vara viktiga på lång sikt, särskilt för att bygga upp strukturer för ytterligare gemensamma insatser. Samtliga föreslagna åtgärder härrör från sektorsrapporterna och materialet från VASAB och är kopplade till olika aspekter av det övergripande målet och sektorsmålen. Det är emellertid uppenbart att de inte kan täcka alla aspekter och utmaningar. Ansvaret för att genomföra handlingsprogrammet vilar huvudsakligen på sektorerna.

8.1.2 Den föreslagna handlingsplanen syftar till att avhjälpa de brister och ta bort de hinder som identifierats. Att undvika överlappningar och dubbelarbete är en annan princip som styr identifieringen och förslagen för genomförande av åtgärder.

8.1.3 Handlingsprogrammet inom Baltic 21 är indelat i tre delar, och för många av de föreslagna åtgärderna anges aktörer, finansieringskällor och tidsramar:

- Gemensamma åtgärder för frågor som berör flera sektorer eller kombinerar innehållet i två eller flera åtgärdsförslag från sektorerna.
- Utvalda, prioriterade åtgärder inom varje sektor för sektorsspecifika frågor.
- Åtgärder inom fysisk planering.

8.1.4 Många verksamheter och åtgärder som föreslagits av sektorerna påverkar eller är beroende av vad som sker i flera andra sektorer. Detta understryker betydelsen av gemensamma och sektorsövergripande initiativ. Ett antal gemensamma temata återkommer i flera av sektorernas handlingsprogram. Ett exempel är förslaget att skapa regionala fora/nätverk. Ett annat exempel är olika initiativ för forskning respektive

opinionsbildning för ökad medvetenhet. Det finns också ett antal bredare övergripande frågor – t.ex. information och teknikupphandling – som påverkar samtliga sektorer. Allt detta blir till en grund på vilken man kan formulera lämpliga gemensamma åtgärder. Det är ett mervärde av Baltic 21-processen att kunna identifiera och genomföra åtgärder som antingen griper över sektorsgränserna eller som är gemensamma för sektorerna. Hållbar utveckling är till sin natur ett begrepp som inbegriper alla sektorer i samhället. För att formulera politik och utforma verksamheter i syfte att uppnå hållbarhet krävs därför att man passerar sektors- och disciplinränder. Representanter från olika sektorer bör ha samverkansmöten för att tillgodose detta behov.

8.1.5 Handlingsprogrammets sektorsspecifika åtgärder, respektive åtgärder inom fysisk planering, har hämtats från sektorsrapporterna respektive VASAB-rapporten. De åtgärder som tagits med speglar sektorernas prioriteringar, liksom möjligheterna att praktiskt genomföra det som föreslås. Även den övergripande balansen inom handlingsprogrammet avspeglas.

8.1.6 För att effektivt kunna genomföra handlingsprogrammet krävs att de prioriteringar som gjorts byggs in i planeringsprocesserna hos samverkande nationella och lokala beslutsorgan. Prioriteringarna måste också få bli ett viktigt element i näringslivets investerings- och förvaltningsstrategier i Östersjöregionen. Handlingsprogrammet omfattar ett brett spektrum av åtgärder och verksamheter, som kommer att kräva resursmobilisering i offentlig och privat sektor. Resurser behöver tillföras från både inhemska och internationella finansieringskällor. Handlingsprogrammets mångfald av förslag tyder på att projektfinansiering kommer att behöva diskuteras från fall till fall. En del av de föreslagna åtgärderna kan komma att finansieras via redan befintliga eller nya inhemska budgetanslag, kompletterat med ytterligare resurser från olika EU-program och andra former för internationellt samarbete. Många projekt kommer att kräva lån från olika finansiärer, inklusive från de internationella finansieringsinstituten, kommersiella banker, exportkreditorganisationer och andra typer av specialiserade finansiärer. I många fall kommer det att krävas en kombination av finansieringsformer, exempelvis i form av lån och gåvor, för att kunna förverkliga ett projekt. En översikt ges i kapitel 9 över frågor som berör resursmobilisering som stöd för genomförandet av handlingsprogrammet.

8.2 Gemensamma åtgärder

8.2.1 Ökat utnyttjande av bioenergi och andra typer av förnybar energi (JO1)

Bioenergi är en förnybar energiresurs i Östersjöregionen, och tillgången kan lätt ökas i betydande omfattning, t.ex. från friställd eller utnyttjad jordbruksmark eller från skogssektorn. Även andra åtgärder bör genomföras för att utveckla och sprida användningen av förnybar energi. Detta bör ske inom ramen för regionalt samarbete, med hänsyn tagen till olika kostnadsfaktorer, tekniska faktorer och resursfaktorer som kan påverka möjligheter och potentiella marknader. Det kan emellertid krävas förändringar av politiken, särskilt i de nya demokratierna, för att rent allmänt uppmuntra användningen av förnybar energi. Ett regionalt program bör startas för att öka användningen av energigrödor, skog och skogsavfall, liksom av vind- och solenergi och biogas. Detta kan skapa sysselsättning och göra ytterligare energiresurser tillgängliga. En regional arbetsgrupp bör tillsättas inom skogssektorn för att utbyta erfarenheter och tekniskt kunnande samt för att främja användningen av energi baserad på skogsråvaror.

Aktörer: Energi-, jordbruks-, skogs- och industrisektorn, näringslivet och nationella energimyndigheter.

Tidsram: Start 1998 och pågående.

8.2.2 Utnyttjande av regionala fora och nätverk för hållbar utveckling (JO2)

Flertalet sektorer inser behovet av att bibehålla den drivkraft som skapats genom arbetet i de regionala sektorsgrupperna. Man föreslår därför att olika former av regionala fora och nätverk utnyttjas som grund för fortsatt samarbete och för att skapa medvetenhet om hållbarhetsfrågor. De arbetsområden och mandat som föreslagits överlappar i viss mån varandra, även om de är klart anpassade till respektive sektors speciella område, behov och problem. Att använda sådana regionala strukturer är en viktig del av uppföljningsprocessen inom Baltic 21 och skapar en viktig grund för det fortsatta arbetet med hållbarhetsfrågor både inom sektorerna och i Östersjöregionen som helhet. Programutveckling och arbete inom dessa sektorsfora och nätverk för hållbar utveckling måste samordnas inbördes och göras i nära kontakt med det som sker inom Baltic 21 för att genomföra program och övervaka resultaten. Förutom sektorsspecifika uppgifter bör man inom dessa fora uppmärksamma behovet av opinionsbildning, utbildning, informationsspridning, utveckling av indikatorer, kontakter med ickestatliga organisationer, lokala verksamheter samt andra betydelsefulla aspekter, t.ex. behovet att inkludera målsättningar och begrepp inom området fysisk planering.

Aktörer: Alla sektorer, VASAB och regeringar.

Tidsram: Start 1998 och pågående.

8.2.3 Demonstrationsområden och pilotprojekt (JO 3)

Det är mycket viktigt att kunna visa vad hållbar utveckling betyder i praktiken och att ge goda exempel som kan spridas regionalt. Flertal sektorer har därför föreslagit att man skall etablera demonstrationsområden och demonstrations- eller pilotprojekt. Samordnade insatser för att få till stånd sådana områden och projekt bör ske i samtliga länder och i olika ekologiska zoner. Resultaten bör spridas brett till politiker, näringsliv och andra yrkesgrupper, samt till media och allmänhet. Inom jordbruket bör demonstrationsområdena utgå från avrinningsområden och minst ett sådant projekt bör upprättas i varje land. Detta kan visa jordbrukare och allmänhet vad som menas med ett hållbart jordbruk och hur det kan förverkligas under olika förhållanden. Verksamhet med demonstrationsområden och -projekt bör bygga på redan existerande initiativ inom avrinningsområden och stödja genomförandet av HELCOMs jordbruksprotokoll och regler om goda jordbruksmetoder. Demonstrationsområden i skogen bör visa på hur olika metoder och planering inom skogsbruket kan främja ett hållbart skogsbruk. Inom industrisektorn bör man främja pilotprojekt som syftar till att få fram miljövänliga processer, rena tekniker och metoder för hållbar industriutveckling. Möjligheterna till samlokalisering av t.ex. jordbruks- och skogsprojekt i subregionala avrinningsområden, transportprojekt, och placeringen av industripilotanläggningar och turistanläggningar, bör övervägas.

Aktörer: Jordbruks-, skogs-, industri-, turism- och transportsektorerna, näringsliv och forskarsamhällen, ideella organisationer och markägare.

Tidsram: Inledning under 1998-1999, fullt utvecklade år 2002 och pågående.

8.2.4 Stadssamarbete för hållbar utveckling i städer och samhällen (JO 4)

Utvecklingen av städer och samhällen och deras samband med omgivande områden är nyckelfaktorer för framgång i övergången till en hållbar utveckling. Ett stort antal kommuner i Östersjöregionen är redan engagerade i projekt om hållbar utveckling, inklusive lokala Agenda 21-initiativ. Baltic Local Agenda 21 Forum fungerar som ett nätverk för att främja Rioprocessen. Detta sker genom att höja miljömedvetenheten, stärka allmänhetens deltagande och öka ansvarstagandet, liksom genom inriktning på kommande generationer och minoritetsgrupper. Samarbete mellan olika typer av städer inom ett antal områden som rör teknik och infrastruktur inom Baltic 21-sektorerna, liksom mera generella frågor beträffande hållbar utveckling, kan förbätt-

ras med hjälp av lokala Agenda 21-processer. Sådana skulle kunna omfattar t.ex. kommunala transporter, energianvändning och system, avfallshantering och återanvändning samt fysisk planering. Det behövs också pilotprojekt som sprider kunskap om framgångsrika metoder. Viktiga initiativ, som t.ex. att genomföra kommunala miljörevisioner, har redan satts igång av UBC och andra, men behöver förstärkas. Gemensamma initiativ, grundade på förslag från sektorerna, skulle kunna omfatta exempelvis utveckling av metoder och teknik för att främja återcirkulering av näringsämnen och organiskt material i biologiskt avfall från tätorter till jordbruksmark, samarbete och erfarenhetsutbyte om fjärrvärmesystem och småskaliga energilösningar, samarbete mellan kommunala transportföretag för att främja ur miljösynpunkt hållbara transportsystem i tätorter, samt frågor om fysisk planering och sådana transportsystem. Den övergripande målsättningen är att ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter på hållbar utveckling skall integreras i det sektorsvisa sättet att arbeta och att man också skall ta med målsättningar och begrepp inom den fysiska planeringen.

Aktörer: Jordbruks-, energi- och transportsektorn, UBC, BLA21F, VASAB, lokala myndigheter, näringslivet inom transport- och energiområdena.

Tidsram: Start 1998, fullt etablerat år 2003 och pågående.

8.2.5 Teknikupphandling för hållbar utveckling (JO 5)

Det finns lovande möjligheter att använda upphandlingsprocessen, s.k. teknikupphandling, som ett sätt att stimulera utveckling och spridning av miljövänlig teknik för att främja hållbar utveckling. Sådan teknikupphandling har med framgång prövats på lokal och nationell nivå, särskilt på energiområdet, och nya initiativ är på väg. Möjligheterna till gemensam teknikupphandling har ännu inte provats, men bör undersökas och testas. Om detta visar sig gå bra kan det ge möjligheter till en ännu mer omfattande process med avsevärt inflytande på både kort och lång sikt. Exempel på tänkbara områden för regional upphandling anpassade till Baltic 21-initiativet är förnybar energi (vindkraft lokaliserad till havs, eller förbränningsanläggningar för biomassa), transportsystem (stadsbussar eller system för vägavgifter), småskaliga kraftvärmeanläggningar, jordbrukssystem (inklusive produktionsmedel), gårdsanpassad jordbruksutrustning, system för geografisk positionsbestämning, utfodringsystem och maskiner), byggnadsmaterial eller belysningsystem i offentliga lokaler, kontor och inom industrin. En regional process för upphandlingsverksamhet skulle kunna startas, baserad på befintliga erfarenheter och gällande nationell lagstiftning och EU-direktiv.

Aktörer: Jordbruks-, energi-, industri och transportsektorerna, regeringar.

Tidsram: Start 1999.

8.2.6 Information om hållbar utveckling (JO 6)

Baltic 21-arbetet har visat att det saknas ett sammanhållet system för att samla in data och information om Östersjöregionen. Sådana data behövs för att få fram kvantitativa data och information som kan utnyttjas för utvärdering och övervakning av utvecklingen inom Baltic 21-sektorerna, liksom av utvecklingen i länderna och i regionen som helhet. Målsättningen är därför att upprätta ett indikatorbaserat informations- och rapporteringssystem för Östersjöregionen. Inom ett sådant system skall data utarbetas och skaffas in på lämpligt sätt och med lämpliga tidsintervaller för såväl sektors- som övergripande indikatorer om hållbar utveckling och utvärdering för övervakning av resultatet av Baltic 21-åtgärder och andra insatser. För att undvika överlappning och dubbelarbete bör indikatorarbetet bygga på det som redan samordnas av EEA, EUROSTAT och andra organ.

Aktörer: Sektorer, regeringar, UNEP/GRID-Arendal, nationella och internationelladataleverantörer, HELCOM, VASAB, EUROSTAT, EEA, ICES, forskarsamhället.

Tidsram: Inleds 1999.

8.2.7 Ökad konsumentmedvetenhet om hållbar utveckling (JO 7)

Hur marknaden utvecklas är en av de viktigaste drivkrafterna för initiativ om hållbar utveckling inom industrin och andra samhällsområden. Även konsumenternas åsikter och medvetenhet om vad regional hållbar utveckling innebär har mycket stor betydelse i detta sammanhang, liksom hur industrin och olika produkter påverkar miljön. Ökad medvetenhet hos och bättre information till konsumenterna kan uppnås bland annat genom att

- lokala Agenda 21-projekt genomförs för att öka allmänhetens kunskaper om hållbar utveckling vad gäller industriella verksamheter och produkter,
- utbildningsnivån höjs och kunskaperna ökas om hållbar utveckling,
- miljömärkningssystem införs.

Aktörer: Samtliga sektorer, regeringar, VASAB, konsumentorganisationer och andra ickestatliga organisationer.

Tidsram: Start 1998 och fortlöpande.

8.3. Sektorsåtgärder

8.3.1. Jordbruk

Tyngdpunkten inom jordbrukssektorns handlingsprogram ligger på att bygga upp hållbara strukturer, förbättra jordbrukets livskraft inom regionen och förbättra jordbruket vad avser miljö, biologisk mångfald, landskap, kulturarv samt sociala och ekonomiska frågor. De förslagna åtgärderna understödjer ett flertal program som utformats för att främja hållbart jordbruk i Östersjöregionen. Syftena är bl.a. att minska näringsämnesförluster och användning av tillväxtstimulerande ämnen, skydda dricksvatten och främja produktivitet, bevara biologisk mångfald och jordbrukslandskap, främja djurhälsa, samt utveckla infrastrukturen på landsbygden. Krav på att genomföra åtgärder för att minska förlusterna av näringsämnen från jordbruket, liksom för att minska riskerna med bruk av tillväxtstimulerande ämnen, ställs i stor utsträckning i Helsingforskommissionens jordbruksannex.

8.3.2 Utbildning och praktik (AG 1)

Utbildning, praktik och information är bland de viktigaste åtgärderna i programmet och såväl jordbrukare som konsumenter är viktiga målgrupper. Jordbrukarna i samtliga länder är beroende av lämplig utbildning och praktik för att kunna använda produktionsmetoder som leder till ett mer hållbart jordbruk. Särskilt i de länder som genomgår en ekonomisk omställning, där traditionen med familj jordbruk är något relativt nytt, har det visat sig finnas ett stort utbildningsbehov. Redan pågående arbete – t.ex. utbildningsprogram finansierade av EUs jordbruksmiljöprogram inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitik (CAP) samt utbildning och praktik i bilaterala projekt – behöver stärkas ytterligare. Även industrin, marknaden och ickestatliga organisationer har intresse av att utbildning och praktik stärks inom jordbrukssektorn.

Aktörer: Jordbruksskolor, rådgivningsverksamheter, universitet, forskningsinstitut, ministerier och jordbrukarorganisationer.

Tidsram: 1998 och fortlöpande.

8.3.3 Ett "virtuellt forskningsinstitut" för hållbart jordbruk (AG 2)

Ett regionalt nätverk av forskningsinstitut och universitet bör bildas i form av ett "virtuellt forskningsinstitut" för att främja och samordna forskning om hållbart jordbruk. Åtgärden bör kopplas till det redan existerande NOVABOVA-nätverket.

Lämpliga forskningsprogram för att utveckla begreppen hållbart jordbruk, samt för övervakning och bruk av indikatorer bör utarbetas och genomföras.

Aktörer: Jordbrukssektorn, Nordiska Ministerrådet, universitet, forskningsinstitut, ickestatliga organisationer samt jordbruksindustrin.

Tidsram: 1998–2008.

8.3.4 Utarbета och tillämpa jordbruksmiljölagstiftning (AG 3)

Att utarbета och tillämpa jordbruksmiljölagstiftning är en del av programmet, såväl på mellanstatlig nivå som på regeringsnivå, och berör som helhet målet att uppnå ett hållbart jordbruk. Lagstiftning och politik måste i samtliga länder anpassas och förbättras för att man skall kunna uppnå ett hållbart jordbruk.

Aktörer: Jordbrukssektorn, regeringar, nationella och internationella myndigheter, EU och HELCOM.

Tidsram: 1998–2005.

8.3.5 Energi

Handlingsprogrammet för energisektorn inriktas på ett antal institutionella och tekniska åtgärder för att stärka samarbetet och säkra att energimarknaden i Östersjöregionen utvecklas i hållbar riktning. Viktiga element på vägen mot hållbarhet är ökad energieffektivitet och ökad användning av förnybar energi och naturgas. Till sammans med övriga pågående verksamheter bör programmet bli en betydande insats för hållbar utveckling inom energisektorn. Den möjliga synergien mellan vattenkraft och kraftvärmeproduktion ger en unik möjlighet till ökad energieffektivitet i Östersjöregionen. För att stödja en sådan utveckling identifieras ett antal förslag till institutionella förbättringar, inklusive en effektiv juridisk/ekonomisk marknadsstruktur, förbättrad tillgång till ny teknik och infrastruktur, förbättrad tillgång till finansiering samt bättre information. Energinätverket inom Baltic 21 kommer att spela en viktig roll för att få igång detta arbete.

8.3.6 Förstärkning av samarbetet mellan myndigheter (EN 1)

För att kunna dra nytta av en regional optimering krävs förbättrat regionalt samarbete om långsiktiga mål, en struktur för energimarknaden, stimulansåtgärder för aktörer och vissa investeringar i infrastruktur. Det finns därför ett behov av regionalt samarbete mellan ländernas energimyndigheter. Ett första steg är att förbereda bidrag till mötet med Östersjöregionens energiministrar hösten 1998.

Aktörer: Energisektorn, gruppen som följer upp Bergendeklarationen och gruppen som förbereder energiministermötet.

Tidsram: 1998.

8.3.7 Ökad användning av förnybar energi, ökad energieffektivitet och energibesparingar (EN 2)

Vissa förnybara energikällor kan inte ännu konkurrera i fråga om priser. Att etablera en regional marknad för förnybar energi är ett sätt att öka andelen förnybara energikällor. Ekonomiskt stöd (bidrag eller garantier) från nationella, bilaterala eller multilaterala givare till energibesparingsprojekt eller till energieffektivisering måste samordnas för att garantera effektivitet och att "rätt" projekt prioriteras. Ett sådant "rätt" projekturval skulle kunna säkras om en regional marknad inrättades för energibesparingar och effektiviseringar med konkurrens via väl definierade upphandlingsprocedurer. Detta skulle innebära att man dels beskriver för- och nackdelar med en regional energimarknad i Östersjöregionen och utarbetar en möjlig struktur för en sådan marknad, med hänsyn tagen också till Kyotoprotokollet, dels beskriver en

möjlig marknadsstruktur för energibesparingar och effektiviseringar,
Aktörer: Energisektorn.
Tidsram: Inleds under 1998.

8.3.8 Samarbete om forskning och utveckling (EN 3)

Forskning och utveckling inom områdena förnybar energi och energibesparingar behöver förstärkas. Samarbete mellan de grupper som redan arbetar med forskning och utveckling kan tillförsäkra gemensamma vinster från pågående sådan verksamhet i regionen. På samma gång finns det ett behov av att kunskaper och ekonomiska resurser används så effektivt som möjligt. Som ett första steg, på grundval av existerande erfarenheter, bör en struktur skapas för regionalt forsknings- och utvecklings-samarbete i syfte att främja teknik för förnybar energi och energibesparingar.

Aktörer: Aktiva inom forskning och utveckling, samt energisektorn.
Tidsram: 1998–1999.

8.3.9 Fiske

Fiskerisektorns handlingsprogram har sin tyngdpunkt i att säkra ett hållbart nyttjande och bevarande av de levande resurserna i Östersjön och regionens sötvattensområden. Detta skall uppnås inom ramen för ett ekosystemtänkande. I programmet framhålls att kustförvaltning och samarbete behöver förbättras, att utvecklingen av ett hållbart vattenbruk skall stödjas, att datatillgången och kvaliteten på utvärdering av bestånd och fisken bör förbättras, samt att fiskerisektorns långsiktiga ekonomiska och sociala livskraft skall säkras. Förutom de åtgärder som presenteras här har sektorn identifierat åtgärder för att förbättra resursförvaltningen i kustområdena, öka samarbetet när det gäller kontroll och säkring av efterlevanden, öka kvaliteten på utvärderingarna av bestånd och fisken för att nå hållbart nyttjande och bevarande av bestånd och arter i sötvatten, samt för att öka sektorns ekonomiska och sociala stabilitet.

8.3.10 Utveckling av långsiktiga strategier för viktiga fiskbestånd (FI 1)

8.3.10.1 IBSFC kommer att tillämpa försiktighetsprincipen. ICES har därför ombetts att ange lämpliga referenspunkter för att medge utnyttjande inom biologiskt säkra gränser. Behovet av att gradvis uppnå balans mellan fiskeflottornas fångstkapacitet och beståndens gränsvärdesreferenspunkter erkänns. Behovet av ytterligare åtgärder och vidare forskning för att göra fiskredskapen mer selektiva och minska redskapens effekter på arter och biotoper är klart dokumenterat, liksom att behovet av att så långt möjligt minska bifångster och fångst av fisk som bara kasseras. Dock måste fiskeindustrins behov av långsiktighet i besluten beaktas så att förändringar inte införs ofta (med därav följande kostnader). Hållbarhet bör därför uppnås med hjälp av långsiktiga strategier för alla viktiga fiskbestånd som regleras av IBSFC.

8.3.10.2 A. En strategi för Östersjötorsken

Eftersom Östersjötorskens fortplantning i hög grad påverkas av de hydrografiska förhållandena i Östersjön bör särskild uppmärksamhet ägnas åt att bevara torskbestånden i gott skick. IBSFC utarbetar för närvarande en detaljerad långsiktig förvaltningsstrategi för torskfisket, grundad på senast tillgängliga information från ICES. I avvaktan på data från ICES bör strategin för Östersjötorsken kunna antas under 1998 och genomföras omedelbart.

Aktörer: IBSFC och kuststaterna

Tidsram: Utkast till strategi under 1998, beroende på data från ICES. Genomförande från och med 1999 och därefter.

8.3.10.3 B:Åtgärdsplan för Östersjölaxen 1997–2010

IBSFCs åtgärdsplan för Östersjölaxen 1997–2010, antagen och publicerad som Resolution IV, ägnas helt åt förbättringar av tillståndet för den vilda Östersjölaxen. Planen har två målsättningar. Dels skall produktionen av vildlevande lax öka successivt för att år 2010 motsvara minst 50 procent av den bästa tillgängliga uppskattningen av möjlig tillväxt i de vattendrag som har naturligt fortplantande laxbestånd. Dels skall den vildlevande Jag laxen återetableras i vattendrag som kan vara laxförande.

Aktörer: IBSFC och kuststaterna.

Tidsram: 1997–2010

8.3.10.4 C:Långsiktig strategi för fiskarter i öppet vatten

Även om Östersjöns bestånd av sill/strömming och skarpsill anses ligga inom säkra biologiska gränser, har IBSFC bett ICES om råd beträffande långsiktiga biologiska referenspunkter (kritiska gränser) som kan användas för en långsiktig strategi för hur dessa bestånd skall kunna skötas och utnyttjas.

Aktörer: IBSFC och kuststaterna

Tidsram: Utkast till strategi under 1999, beroende på data från ICES. Genomförande från och med år 2000 och därefter.

8.3.11 Restaurering av livsmiljöer för fisk i sjöar och vattendrag (FI 2)

Åtgärder bör vidtas för att förebygga ytterligare försämring av fisket i sjöar och vattendrag i Östersjöregionen. Sådana åtgärder bör genomföras som strategier i avgränsade avrinningsområden och i syfte att

- skydda estuarier (älv- och flodmynningsområden), grunda vattenområden och fortplantnings- eller uppväxtområden för fiskarter som förekommer i kustområden och sötvatten,
- skydda och restaurera, där så är lämpligt, fortplantnings- och uppväxtområden för kommersiella och hotade sötvattensarter,
- bygga fisktrappor vid dammar och vattenkraftverk, när så är lämpligt.

Aktörer: Kuststaterna, European Inland Fisheries Advisory Committee, HELCOM.

Tidsram: 1999 och fortlöpande.

8.3.12 Hållbart vattenbruk (FI 3)

På grund av ogynnsamma naturliga förhållanden produceras ganska små mängder fisk genom vattenbruk i Östersjön. Den fisk som odlas används för konsumtion eller för utsättning. Utsättningarna sker för att förstärka bestånd, för uppfödning eller för så kallat "put and take"-fiske i dammar och sjöar. Vattenbruk spelar en särskild roll för utsättning av lax och öring. Åtgärder för att stimulera ett hållbart vattenbruk krävs för att t.ex. minska vattenföroreningar orsakade av odling, minska spridning av sjukdomar respektive kontakter mellan vild och odlad fisk (bland annat för att undvika genetiska effekter på vilda bestånd).

Aktörer: Kuststaterna,

Tidsram: 1999 och fortlöpande.

8.3.13 Skog

Skogshandlingsprogrammet inriktas på ytterligare utveckling av hållbart skogsbruk i regionalt samarbete på olika nivåer mellan länderna. Programmet bygger bland annat på utbildnings- och utbytesprojekt, modellprojekt, marknadsinstrument, program för att höja medvetenheten, samt forsknings- och utvecklingsprojekt och seminarier med målsättningen att utveckla skogspolitik och skogsbruksmetoder som syftar till hållbarhet.

8.3.14 Hållbart och effektivt privat skogsbruk i Östersjöregionen (FO 1)

Åtgärder föreslås för att främja ett hållbart och effektivt bruk av privatägd skog. För detta behövs bland annat arbete genom befintliga organisationsstrukturer eller nätverk av skogsägare och skogsarrendatorer, samt informationsutbyte mellan olika organisationer och myndigheter om olika sätt att ge råd till skogsägare och brukare. Administration och organisation inom skogsbruket håller för närvarande på att förändras i många delar av regionen. I de länder som genomgår en ekonomisk omställning återlämnas de statsägda skogarna i snabb takt till tidigare ägare, eller privatiseras. Som en följd av detta håller man inom det privatägda skogsbruket på att etablera skogsbrukarorganisationer eller liknande. Det är en utmaning för skogsadministration att bistå dessa skogsägare så att de kan uppfylla moderna krav på hållbart skogsbruk. Det finns behov av kunskapsöverföring om hållbart skogsbruk på många nivåer och mellan olika intressegrupper såsom skogsägare, skogarbetare och skogs- och miljöorganisationer.

Aktörer: Skogsmyndigheter, berörda organisationer som svarar för rådgivning till privata skogsägare och skogsägare.

Tidsram: 1998 och fortlöpande.

8.3.15 Analys av brister i systemen för skydd av skogsområden (FO2)

En analys bör göras av bristerna i nuvarande system för skydd av skogsområden i Östersjöregionen. Analysen bör innefatta översyn över hur stora de skyddade områdena är i respektive land, samt vilket lagligt skydd de har. I analysen bör också ingå granskning av vilken klassificering länderna använder (särskilt vad avser tillämpade skogsbruksmetoder) och huruvida de nationella klassificeringssystemen motsvarar befintliga internationell terminologi och klassificeringssystem. Det kan vara svårt att upprätta internationellt jämförbar statistik om skyddade områdena på grund av olika nationella klassificeringar och terminologi. Det är viktigt att överväga både omfattning och kvalitet hos de skyddade områdena när målsättningar skall läggas fast för skydd av skogar. Härvid bör betoningen ligga på hela ekosystem. Den föreslagna analysen kan fungera som bakgrund och grund för arbetet med ekologiska nätverk. Resultaten från forskning och analyser som pågår i Europa bör beaktas fullt ut för att undvika överlappning.

Aktörer: Skogssektorn.

Tidsram: Två år.

8.3.16 Ökad användning av trä och träprodukter samt främjande av mer hållbara konsumtionsmönster

Det är en framtid utmaning att främja användningen av träprodukter istället för alternativa icke förnybara material som plast och metall liksom att främja återanvändning av material. Ökad användning av trä innebär dels utnyttjande av en naturligt förnybar resurs, dels ökad användning av miljövänliga material. Det finns också behov av att förändra konsumtionsmönster och komma bort från slösaktig konsumtion. För detta krävs informations- och kunskapsutbyte, information riktad till olika konsumentgrupper (t.ex. allmänheten, företag, industrier) och kampanjer för ökad medvetenheten.

Aktörer: Skogsmyndigheter, forskningsinstitutioner, ickestatliga och andra organisationer.

Tidsram: Under högst fem år.

8.3.17 Industri

Handlingsprogrammet inom industrisektorn är koncentrerat på att skapa förbättrad struktur för affärsverksamheter, utveckla marknadsanpassade instrument för håll-

bar utveckling inom företag, samt öka marknadens medvetande om effekterna på hållbar utveckling. Det är också inriktat på att bygga samarbete om forskning och utveckling och på att stödja utbildnings- och praktikprogram i Östersjöregionen. Vidare innehåller programmet förslag om att utveckla metoder för att övervaka effekterna i miljön, och på att främja investeringar som positivt bidrar till en hållbar utveckling.

8.3.18 Förbättring av strukturen för affärsverksamhet (IN 1)

Följande åtgärder bör resultera i en samstämd struktur av lagstiftning och praktiska åtgärder som kommer att både förbättra hållbarheten och skapa en gemensam spelplan för företagen i Östersjöregionen. (Det bör också framhållas att EU-lagstiftningen kommer att vara mycket viktig för en hållbar utveckling i Östersjöregionen).

- Utveckling av ekonomiska styrmedel för att förbättra miljöarbetet inom industrin.
- Harmonisering av lagstiftningen inom industrisektorn vad avser statligt stöd, konkurrensförhållanden, handel- och miljöpolitik (inklusive arbetsmiljö och industrisäkerhet) utan att inkräkta på befintliga internationella miljöregler.
- Genomförande av internationella konventioner och avtal av betydelse för hållbar utveckling i Östersjöregionen.

Aktörer: Industrisektorn, regeringarna.

Tidsram: 1998 och fortlöpande.

8.3.19 Miljöeffektivitet inom industrin (IN 2)

Följande behöver göras för att få till stånd miljöeffektivitet inom industrin, i syfte att utveckla och genomdriva beslutsstrukturer i företagen till fördel för miljön, de sociala förhållandena och effektiviteten:

- Utarbeta instrument för miljöeffektivitet inom olika industrier i nära samarbete med respektive sektor.
- Tillämpa miljöstyrningssystem med hänsyn tagen till de speciella förhållanden som råder för små och medelstora företag.
- Ta hänsyn till miljöfaktorer i alla verksamheter och rapportering, och särskilt uppmuntra frivilliga initiativ för företagens ekonomiska rapportering.
- Främja pilotprojekt som syftar till hållbar utveckling.

Aktörer: Industri, branschorganisationer, investerare, ideella organisationer, revisionsorganisationer och regeringar.

Tidsram: 1998 och fortlöpande.

8.3.20 Utvidgat och förbättrat samarbete om forskning och utveckling, kunskaps- och tekniköverföring i Östersjöregionen (IN 3)

- Utveckling och start av gemensamma projekt som syftar till överföring av kunskap, teknik och miljötekniker.
- Förbättrad och ökad samordning av forskning och utveckling, bland annat genom upprättandet av ett forskningsnätverk för att stödja hållbar utveckling i Östersjöregionen.
- Utbildnings- och praktikprogram.

Överföring och spridning av kunskap genom samarbete mellan länder antas vara ett effektivt sätt att genomföra nya idéer och ny teknik. Ett sätt att överföra teknik och kunskaper är via gemensamma pilotprojekt och etablering av nätverk och partnerskap (inklusive företag, näringslivsorganisationer och forskningsinstitutioner). Nationella handelskammare, nationella industriförbund och branschorganisationer bör också stödjas i uppbyggnad av industriellt samarbete. Utbytesprogram inom utbildningsområdet mellan länderna i Östersjöregionen för personal på alla nivåer i företa-

gen bör utvecklas och genomföras. Alla berörda grupper, inklusive regeringar, industri och forskarsamhälle, bör sträva mot ökat samordning av forsknings- och utvecklingsverksamheten inom området hållbar utveckling i Östersjöregionen, särskilt vad avser ökad samordning och ökat samarbete mellan redan existerande program och institutioner.

Aktörer: Industrisektorn, HELCOM, UBC och Stiftelsen Östersjön 2008.

Tidsram: 1998 och fortlöpande.

8.3.21 Turism

I turistsektorns handlingsprogram betonas särskilt vikten av att uppnå gemensam förståelse och medvetenhet hos såväl konsumenter som turistindustri om vad som krävs för hållbar turism i Östersjöregionen. Medvetenhet om turismens roll i nationella och regionala strategiska strukturer måste föras in på alla nivåer. Likaså behöver ledningsförmågan förbättras och en positiv lagstiftning skapas och genomföras. I programmet lyfter man fram behovet av att förstärka regionalt samarbete och nätverk inom turistområdet. Programmet behandlar också möjligheterna att stödja hållbar turism i tätorter och på landsbygden, fördelen med att upprätta ett informationscentrum (en databank) om hållbar turism, samt behovet av att ställa samman och genomföra nationella och regionala planer för turism grundade på hållbar utveckling.

8.3.22 Tillämpning av lagstiftning om hållbar utveckling och turism (TO 1)

Det är viktigt att tillämpa resultaten av fysisk planering, särskilt vad gäller markanvändning i känsliga kustområden och transportsystem i alla områden. Samarbete mellan intressenter som HELCOM och VASAB bör stärkas. Vidare bör turismen inkluderas i nationella visioner och scenarier för fysisk planering, särskilt när det gäller lokalisering av ny infrastruktur. Det behövs tillämpning av uppförandekoderna för kustområden, HELCOM-rekommendationerna, etc. Användningen av verktyg som geografiska informationssystem (GIS) och miljökonsekvensanalyser bör uppmuntras ytterligare.

Aktörer: Turistsektorn, HELCOM, VASAB.

Tidsram: 1998 och fortlöpande.

8.3.23 Miljöstyrningssystem och övervakningsmetoder för turistindustrin (TO 2)

Miljöstyrningssystem bör i ökad utsträckning införas inom turistindustrin. I detta ligger utveckling och tillämpning av verktyg för att minska miljöförorening, förbättrad certifiering, livscykelanalys och miljörevision med särskild hänvisning till att förse små och medelstora företag med checklistor. Övervakningsmetoder bör utvecklas samtidigt som indikatorer utarbetas för hållbar turism på företagsnivå, lokal och nationell nivå samt Östersjöregionsnivå.

Aktörer: Turistsektorn

Tidsram: 1998 och fortlöpande.

8.3.24 Transporter

Transportsektorns handlingsprogram är inriktat på att

- utveckla nödvändiga institutionella och legala strukturer,
- etablera en reguljär, långsiktig regional samarbetsprocess för hållbara transporter,
- undvika dubbelarbete med andra åtgärdsprogram inom andra institutioner,
- utnyttja existerande samarbetsorgan i regionen (HELCOM, UBC och VASAB.)

I programmet betonas styrinstrument (utvärdering och revisionsprocesser, allmänhetens deltagande, indikatorbaserade observationer av trender, utbildning och praktik) snarare än tekniska och "hårvarubaserade" infrastrukturprojekt.

8.3.25 Riktlinjer, kriterier och rekommendationer för infrastrukturinvesteringar i ett hållbart transportsystem (TR 1)

En studie kommer att genomföras inom ramen för HELCOM PITF för att utarbeta riktlinjer, kriterier och rekommendationer för infrastrukturprojekt till stöd för utvecklingen av hållbara transportsystem i Östersjöregionen. Ländernas nuvarande beslutsprocesser kommer att beaktas, särskilt vad gäller användning av kriterier för hållbara transporter. Även finansieringen kommer att beaktas, inklusive finansiering från inhemska och internationella källor. Nationella regeringar och internationella finansieringsinstitut kan tillämpa dessa riktlinjer, kriterier och rekommendationer i sina beslutprocesser. Ett förslag till konkret strategisk miljö- och regional effektanalys av transportpolitik och infrastrukturnätverk kommer att läggas fram för ett större infrastrukturprojekt i Östersjöregionen. Integrering mellan transportplanering och fysisk planering längs de större transitkorridorerna understryks.

Aktörer: Transportsektorn, HELCOM och VASAB.

Tidsram: 1998–1999.

8.3.26 Regeringssamarbete om åtgärder för effektivare godstransporter, särskilt förbättrade järnvägs- och fartygsförbindelser (TR 2)

De nationella regeringarna kommer att etablera ett reguljärt samarbete för hållbara transporter. Syftet är att garantera gemensamma mål och undvika orättvis konkurrens genom subventioner till icke miljöeffektiva transportmedel eller onödvida infrastrukturinvesteringar. Östersjöregionen utmärks fortfarande av att godstransporterna är mycket ineffektiva. Därför kommer ett regionalt program att inrättas för att underlätta handel och kombitransporter som systematiserar och rationaliserar procedurer, informationsflöden och dokumentation. Det finns behov av att utveckla och stödja effektiva kombitransportsystem och att minska fysiska hinder. Samtidigt kommer förbättrade tullsystem att minska väntetider, omvägar och användning av mycket förorenande utrustning i den totala transportprocessen. I detta sammanhang kommer pilotprojekt att genomföras för att visa vilka förbättringar som kan uppnås.

Aktörer: Transportsektorn och VASAB.

Tidsram: Påbörjas 1999 med siktet inställt på en avgörande period till år 2005.

8.3.27 Regionala strategier för att stödja hållbara sjötransporter (TR 3)

För att uppnå hållbara sjötransporter, särskilt korta transporter till sjöss, kommer data om trafikflöden och utsläpp, inklusive från höghastighetsfärjor, att samlas in och utbytas. Ytterligare metoder för att minska utsläpp och användning av farliga ämnen, liksom spridning av främmande arter via ballastvatten från existerande och nya fartyg, kommer att identifieras med hänsyn till det nyligen antagna Annex VI till MARPOL 73/78. Även möjligheterna att utnyttja skatter eller andra ekonomiska styrmedel samt att utarbeta utsläppsstandarder för Östersjöregionen kommer att beaktas. En regional strategi skall utarbetas för sjötransporter över korta avstånd.

Aktörer: Transportsektorn, HELCOM, VASAB och sjöfartsindustrin.

Tidsram: Påbörjas 1999.

8.4 Åtgärder för fysisk planering

8.4.1 Genomförande av Stockholmsdeklarationen om en politik för hållbar fysisk planering (SP 1)

Föreslagna åtgärder för att skapa hållbar fysisk planering bör genomföras inom ramen för det operativa programmet inom INTEREG IIC, och i enlighet med det som framhålls i VASABs Stockholmsdeklaration om en politik för hållbar fysisk planering. I detta sammanhang bör särskild uppmärksamhet ägnas åt lämpliga åtgärder för att genomföra de "Gemensamma rekommendationer om fysisk planering av kustzonen i Östersjöregionen" som utarbetats av VASAB.

Aktörer: VASAB, turistsektorn, HELCOM och regionala myndigheter.

Tidsram: 1998 och fortlöpande.

8.4.2 Utveckling av integrerad kustplanering och kustzonsförvaltning (SP 2)

Som en fortsättning på det arbete som redan inletts inom ramen för HELCOM PITF bör arbetet med integrerad kustzonsförvaltning utvecklas ytterligare i särskilt känsliga kustområden i Östersjöregionen. För att göra dessa insatser institutionellt hållbara bör arbetet så långt möjligt kopplas till respektive lands och regions normala processer och institutioner för fysisk planering. VASAB bör bistå i detta arbete.

Aktörer: VASAB, turistsektorn och HELCOM.

Tidsram: 1998 och fortlöpande.

8.4.3 Integrering av Baltic 21 i fysisk planering på Europeanivå (SP 3)

Målsättningarna och resultaten inom Baltic 21 vad gäller hållbar fysisk planering bör införlivas i den nya VASAB 2010-rapporten, liksom i European Spatial Development Perspective (ESDP) och i den rapport om hållbar fysisk planering i ett utvidgat Europa som utarbetas av European Conference of Ministers Responsible for Spatial Planning (CEMAT).

Aktörer: VASAB, CEMAT och EU.

Finansiering: Genom ovannämnda organisationers budgetar.

Tidsram: 1998 och fortlöpande.

9. Finansiering

9.1 I Saltsjöbadsdeklarationen framhålls att finansiering av miljöåtgärder i allmänhet skall grundas på principen om att förorenaren skall betala. Generellt sett kommer därför Östersjöländernas egna offentliga och privata sektorer att finansiera genomförandet av Baltic 21. Möjligheten till inhemsk finansiering i såväl de traditionella marknadsekonomierna som i de länder som genomgår en ekonomisk omställning kommer även fortsättningsvis att vara central för framgången med Baltic 21. För vissa av de länder som ingår i samarbetet är det under nuvarande ekonomiska förhållanden omöjligt att med inhemska resurser tackla alla allvarliga miljöproblem på nationell och lokal nivå. Detta motiverar att man även framöver använder externa finansiella resurser som en viktig katalysator för att mobilisera inhemska resurser. All finansiering kommer emellertid att ske inom ramen för existerande resurser. Som en del av denna process bör de internationella finansieringsinstituten – i enlighet med sina mandat och enligt sunda principer för projektfinansiering – dels ställa upp med

direkta lån till prioriterade miljöinvesteringar, dels hjälpa till att utveckla ländernas inhemska bankväsende för att stärka förmågan att mobilisera miljöinvesteringar.

9.2 En viktig faktor i Baltic 21-processen har varit det aktiva deltagandet av många organisationer, däribland de internationella utvecklingsbankerna. Men sina respektive mandat som grund har bankerna genom sitt speciella förhållande till de regeringar som samarbetar inom Baltic 21-processen en viktig katalytisk roll för att bygga upp partnerskap för att stödja målsättningarna i Baltic 21. Också EUs olika finansieringsinstrumenten – Life, Phare (och de nya instrument som kommer att utvecklas under Phare), INTERREG IIA och IIC samt Tacis – ger viktiga möjligheter till finansiering av olika delar av handlingsprogrammet inom Baltic 21. Programmet gemensamt utarbetade och prioriterade åtgärder är en central länk mellan Baltic 21-initiativet och mobilisering av externa resurser från EU, bankerna och andra källor. En unik företeelse i Baltic 21-processen är användningen av ett antal överenskomna kriterier för hållbar utveckling i Östersjöregionen.

9.3 Inom ramen för utarbetandet av Baltic 21 har ett antal åtgärder identifierats för mobilisering av finansiella resurser.

- **Partnerskap mellan offentlig och privat sektor.**

Möjligheterna till partnerskap mellan den offentliga och den privata sektorn bör ytterligare undersökas. Sådant samarbete bör uppmuntras, eftersom det kan leda till att genomförandet blir mer effektivt och kan omfatta t.ex. tjänste- och hyresarrangemang. Ett partnerskap kan också omfatta icke-statliga organisationer. EU, bankerna och andra tänkbara partners bör inbjudas till samarbete på ett tidigt stadium under projektutvecklingen för att lättare kunna stödja föreslagna projekt.

- ***Nyskapande finansieringsinstrument.***

Med hänsyn till de rekommendationer som finns i initiativ som Environment for Europe, HELCOM JCP och olika nationella miljöhandlingsplaner, bör särskilt uppmärksamhet ägnas åt att utveckla nya typer av finansieringsinstrument för att stödja miljöinvesteringar. I detta sammanhang bör man undersöka möjligheterna att skapa nationella miljöfonder för att stödja miljöinvesteringar i de länder som genomgår en ekonomisk omställning.

- **Ekonomiska möjligheter.**

Frågan om "att ha råd" måste övervägas noga i de länder som genomgår en ekonomisk omställning. Stora befolkningsgrupper med låga eller opåverkbara inkomster kanske inte har råd att betala ökade kostnader för tekniskt och från miljösynpunkt acceptabla kommunala tjänster som vatten- och avloppssystem. I Baltic 21 och liknande processer bör det därför ingå åtgärder för att underlätta att särskilt stöd ges till dessa grupper inom ramen för ett omsorgsfullt utformat "socialt skyddsnet".

- **Kriterier för hållbar utveckling.**

En central uppgift för de samarbetande regeringarna i Östersjöregionen är att utveckla ett antal välformulerade kriterier för utformning, genomförande och drift av projekt som stödjer begreppet hållbar utveckling på lokal, nationell och regional nivå. Dessa kriterier bör ge de samarbetande länderna möjligheter att till EU, bankerna bilaterala givare och andra i regionen aktiva finansieringsorgan ange klara riktlinjer, vilket ytterligare kan förstärka det finansiella stödet att förverkliga hållbar utveckling i Östersjöregionen.

9.4 För att nå de långsiktiga Baltic 21-målen krävs att offentliga och privata ekonomiska resurser används stegvis, ofta genom omsorgsfullt målinriktade delinvesteringar under ett antal år. Att utveckla och införa lämpliga metoder för att utvärdera och internalisera externa kostnader kommer att vara viktigt i detta sammanhang. Det bör noteras att det långsiktiga perspektivet skapar möjligheter inte bara för tekniska förändringar. Det ger också utrymme för långtgående strukturella förändringar grundade på de framsteg som görs i genomförandet av handlingsprogrammet och på ytterligare initiativ som kan växa fram. Sådana strategiska möjligheter kan vara särskilt viktiga när det gäller att komma till rätta med föroreningar från diffusa källor. Åtskilliga förslag i programmet behandlar finansieringsfrågor och i vissa fall har åtaganden redan gjorts om finansiella eller andra resurser för att stödja verksamheter inom programmet. För andra projekt gäller att finansiering och mobilisering av resurser kommer att bli föremål för ytterligare diskussioner.

9.5 Engagemang och en känsla av ägandeskap hos dem som direkt gynnas av olika projekt har i de europeiska miljöprogrammen genomgående visat sig vara bland de viktigaste faktorerna för framgång. Mot bakgrund av erfarenheterna från projektarbetet i Östersjöregionen bör det därför noteras att en nyckelfråga för framgång för regionala initiativ som Baltic 21 är mobilisering och mycket nära samarbete mellan regeringar, kommuner och den inhemska privata sektorn vid användning av finansiella resurser. Det kommer även i fortsättningen att vara mycket viktigt med en nära samordning mellan planering, finansiering och genomförande av Baltic 21-handlingsprogrammet respektive HELCOMs åtgärdsprogram JCP. Alla tillgängliga möjligheter att skapa synergieffekter och att dra nytta av ömsesidigt stöd bör tas tillvara.

10. Genomförande av Baltic 21 och handlingsprogrammet

10.1 Aktörer och ansvarsförhållanden

10.1.1 Regeringarna och EU

Regeringarna och EU har ansvar för genomförandet av Baltic 21 i enlighet med detta dokument. Dessutom kommer regeringarna att spela en aktiv roll i sina respektive länder när det gäller att främja och underlätta arbetet med att genomföra Baltic 21. Hållbar utveckling är emellertid inte bara ett regeringsansvar. Hela samhället, inklusive alla ansvariga aktörer och intressenter, måste dras in i arbetet och ta sitt ansvar. Baltic 21 föregriper inte de beslut som EU kommer att fatta på grundval av relevanta artiklar i Amsterdamfördraget.

10.1.2 Sektorerna

Enligt Baltic 21 ges sektorerna ansvaret att genomföra aktionsprogrammet. I detta fall skall givetvis inte ordet "sektorerna" bara betyda ländernas sektorsministerier. Med "sektor" avses alla berörda aktörer inom en samhällssektor, med hänsyn tagen till de speciella förhållandena inom sektorn och skillnaderna mellan sektorerna. Varje enskild sektor organiserar själv, men samordnat med övriga sektorer, genomförandet av handlingsprogrammet och uppföljningsmekanismerna.

10.1.3 Internationella mellanstatliga organisationer

Regionens mellanstatliga organisationer har en nyckelroll. Detta gäller särskilt HELCOM, som kommer att vara nära engagerat i genomförandet av miljödelen av Baltic 21. Även VASAB, IBSFC, utvecklingsbankerna och andra kommer att spela viktiga roller i genomförandet. Flertalet av dessa organisationer behandlas speciellt i föreliggande dokument. Dessa organisationer ombeds att vidta särskilda åtgärder ramen för Baltic 21, och deras beslutande organ förväntas fatta formella beslut att verkställa specifika uppgifter.

10.1.4 Övriga aktörer

10.1.4.1 Ett stort antal övriga aktörer har också bidragit till utarbetandet av Baltic 21 och har viktiga roller att spela i uppföljningsprocessen. Till dessa hör icke-statliga miljö-, forsknings- och industriorganisationer, men också andra nätverk liksom sub-regionala och nationella organisationer. Det är av yttersta vikt att alla dessa krafter mobiliseras för att genomföra Baltic 21 på alla nivåer och i samtliga länder. Alla berörda aktörer inbjuds att delta och bidra till genomförandet av Baltic 21. Regeringarna bör uppmuntra och främja ett sådant deltagande och vidta åtgärder för att engagera alla övriga aktörer fullt ut.

10.1.4.2 Aktivt samarbete mellan kommuner och alla övriga lokalsamhällen i Östersjöregionen är av stor betydelse för att påskynda överföring av erfarenheter och goda exempel för att uppnå hållbar utveckling. Nätverket Baltic Local Agenda 21 Forum har kommit till särskilt för att stödja detta arbete. UBC och CCB erbjuder sig att aktivera och samordna lokala Agenda 21-processer i Östersjöregionen. BSSSC har en miljöarbetsgrupp med målsättning att prioritera, bilda nätverk, leta efter partners och stödja projektbaserat samarbete inom Östersjöregionen. Inom denna ram kan BSSSC på ett väsentligt sätt bidra till att konkretisera och främja olika verksamheter inom handlingsprogrammet.

10.2 Styrning, samordning och uppföljning

10.2.1.1 Den politiska nivån och ministernivån

Baltic 21-processen grundas på det politiska åtagande som Östersjöregionens regeringar gjorde vid regeringschefsmötet 1996. Det är därför viktigt för hela processen att man på högsta politiska nivå i regionen regelbundet granskar de framsteg som görs. Östersjöregionens regeringschefer bör därför ungefär vart femte år få en rapport, inklusive en översikt av i vilken mån de uppställda målen har uppnåtts, för övervägande och beslut om eventuella ytterligare åtgärder. Översikten bör baseras på överenskomna indikatorer och uppföljningssystem.

10.2.1.2 Eftersom hållbar utveckling till sin natur är sektorsövergripande måste berörda sektorsministrar delta fullt ut för att nå framgång i uppföljning och genomförande. På samma sätt är det viktigt att miljöministrarna nära följer och granskar miljökomponenten av en hållbar utveckling i Östersjöregionen. Sektors- och miljöministrarna bör granska dessa framsteg vid ministermöten vart annat eller vart tredje år. Även utrikesministrarna kan engageras i detta arbete.

10.2.1.3 Styrgruppen (Senior Officials Group, SOG) bör fortsätta sitt arbete. En byrå bestående av fyra personer från SOG bör väljas för samma tidsperiod som ordföranden. Byrån bör, på styrgruppens vägnar, bistå ordföranden och sekretariatet i deras

arbete mellan SOG-mötena. Sektorerna skall rapportera till SOG, som bör verka i enlighet med nedanstående mandat:

- SOG skall ha ansvaret för att samordna och styra genomförandet av Baltic 21.
- SOG skall bestå av representanter från deltagande regeringar, inklusive EU, liksom av berörda regionala mellanstatliga respektive icke-statliga organisationer samt utvecklingsbankerna.
- Ordförandeskapet för SOG skall med tvåårsintervall växla mellan länderna och EU.
- SOG kan besluta om sina egna procedurregler.
- Beslut av SOG skall fattas i samstämmighet.
- SOG skall se till så att dubbelarbete med annat pågående arbete undviks och försöka se till att genomförandeprocessen koncentreras till brister och områden som inte behandlas tillräckligt på annat sätt.
- SOG skall se till att Baltic 21-processen är öppen, transparent, demokratisk och inbjuder till brett deltagande.
- SOG får upprätta (och besluta om arbetsordning för) tillfälliga arbetsgrupper för att behandla särskilda frågor.
- SOG skall generellt mötas en gång per år och, när så är möjligt, i anslutning till lämpliga internationella möten.
- SOG skall underlätta samordning av arbete och informationsutbyte med andra internationella organisationer av betydelse för arbetet.
- SOG skall vartannat år anta rapporter om genomförandet av Baltic 21 och vartannat eller vart tredje år rapportera till miljö- och sektorsministrarna.
- SOG skall anta en rapport att avges till regeringscheferna ungefär vart femte år för granskning och beslut om eventuella förändringar och behov av ytterligare åtgärder. Dessa rapporter skall innehålla en översyn av framstegen i att uppfylla de överenskomna målen och genomföra åtgärdsprogrammet, baserad på det överenskomna uppföljningssystemet.
- SOG skall vid behov besluta huruvida länder eller internationella organisationer skall få rollen som lead party (ansvarigt land eller organisation för arbetet inom en sektor inom Baltic 21).

10.2.2 Den verkställande nivån

10.2.2.1 Den existerande sekretariatsfunktionen skall bibehållas interimistiskt under ytterligare två år, d.v.s. fram till den 1 juli 2000. Sekretariatet kommer att behålla nuvarande antal anställda och vara placerat i Stockholm. Sverige finansierar detta sekretariat under det första året, fram till den 1 juli 1999. Under det andra året, fram till den 1 juli 2000 kommer finansieringen att ske genom frivilliga bidrag från länderna i Östersjöregionen och från EU.

10.2.2.2 Beslut om att inrätta ett permanent Baltic 21-sekretariat knutet antingen till HELCOM eller till CBSS kommer att fattas senast den 1 juli år 2000.

10.2.2.3 Interimssekretariatet skall stödja genomförandeprocessen genom att utföra följande arbetsuppgifter:

- Stödja SOG vid genomförandet av Baltic 21.
- Vid behov bistå med att arrangera internationella möten, inklusive ministermöten, inom ramen för genomförandeprocessen för Baltic 21.
- Bistå med information om genomförandeprocessen, inklusive att underhålla Baltic 21-webbplatsen och i allmänhet bistå med att sprida information om Baltic 21 liksom att sammanställa lägesrapporter.
- Samarbeta med berörda mellanstatliga organisationer såsom HELCOM, IBSFC, VASAB och utvecklingsbankerna, liksom med icke-statliga organisationer.

10.2.3 Uppföljning av genomförandet

För att följa upp hur målen för Baltic 21 uppfylls, liksom hur genomförandet sker av dess handlingsprogram, förutsätts regelbunden rapportering från varje ansvarig aktör. Kriterier och gemensamma riktlinjer för rapportering behöver utvecklas och antas av SOG helst för den 1 juli 1999.

Utdrag från kommunikén från den 7:e Ministersessionen inom Östersjörådet (CBSS), den 22-23 juni 1998, Nyborg, Danmark

e. Rådet antog Agenda 21 för Östersjöregionen – Baltic 21.

Rådet ställde sig bakom de viktigaste åtagandena, målen och handlingsprogrammet i Baltic 21 och beslöt att försäkra sig om en effektiv genomförandeprocess av Baltic 21, och gav därvid uttryck för sin beslutsamhet att

- sträva mot det övergripande målet för hållbar utveckling och de speciella målen för hållbar utveckling inom jordbruk, energi, fiske, skogsbruk, industri, turism, transporter och fysisk planering, liksom mot att integrera miljöfrågor i sektorspolitik och fysisk planering.
- tillförsäkra att genomförandeprocessen koncentreras till brister och områden som inte täcks tillfredställande på annat sätt.
- ge sektorerna ansvaret för att genomföra handlingsprogrammet.
- följa upp utvecklingen mot målen för hållbar utveckling.

Rådet uttryckte sin uppskattning för de bidrag till Baltic 21-processen som gjorts av bland annat HELCOM, IBSFC, VASAB, och de internationella finansieringsinstituten, liksom av deltagande icke-statliga organisationer, och inbjöd dem att fortsätta bidra till genomförandet av Baltic 21.

Rådet uppmanade styrgruppen att fortsätta sitt arbete med att samordna och övervaka genomförandeprocessen. Rådet godkände också åtaganden att fungera som ansvariga länder och organisationer för de olika sektorerna enligt följande: Polen och HELCOM för jordbruk; Danmark och Estland för energi; IBSFC för fiske; Finland och Litauen för skogsbruk; Sverige och Ryska Federationen för industri, HELCOM och Baltic Sea Tourism Commission för turism, samt Tyskland och Lettland för transporter.

Rådet uppmanade SOG att rapportera regelbundet till berörda grupper inom Östersjösamarbetet, inklusive till miljöministrarna, ministermötena inom CBSS och till regeringschefsmötena. Ministrarna uttryckte särskilt uppfattningen att genomförandet av Baltic 21 bör granskas när miljöministrarna möts i samband med andra regionala Östersjöinitiativ, exempelvis översynen av HELCOM, möten med IBSFC, VASAB eller EU. Rådet bad ordförandelandet att informera konferensen Environment for Europe i Århus, Danmark, den 23-25 juni 1998, om besluten av CBSS beträffande Baltic 21.

Förklaringar av förkortningar och nyckelbegrepp

Amsterdamfördraget

Det reviderade fördraget för den Europeiska Unionen, EU.

Arktisrådet

Arctic Council. Samarbetsorgan för länderna i Arktisområdet, d.v.s. Canada, Danmark (inklusive Grönland och Färöarna), Finland, Island, Norge, Ryska federationen, Sverige och USA.

Baltic Council of Ministers

Samarbetsorgan för regeringarna i Estland, Lettland och Litauen.

Baltic Local Agenda 21 Forum

Ett nätverk mellan kommuner och andra lokala aktörer i Östersjöregionen i syfte att utarbeta erfarenheter och kunskap för att genomföra lokala Agenda 21.

BSR

Baltic Sea Region. Östersjöregionen. Inom Council of the Baltic Sea States (CBSS) Baltic 21-samarbetet avgränsar man Östersjöregionen till att omfatta de nio länderna kring Östersjön – Danmark, Estland, Finland, Lettland, Litauen, Polen, (de nordvästra delarna av) Ryska Federationen, Tyskland och Sverige – samt också de två nordiska länderna Norge och Island. I andra sammanhang, exempelvis HELCOM JCP, menas med Östersjöregionen hela avrinningsområdet till Östersjön. Då räknas också delar av Tjeckiska republiken, Slovakiska republiken, Ukraina och Vitryssland in i området.

Barentsrådet

Barents Euro-Arctic Council. Barentsregionen omfattar de nordliga delarna av Norge, Finland, Ryska federationen och Sverige. Barentsrådet är ett samarbetsorgan för regeringarna i dessa länder i frågor som gäller ekonomi, miljö, säkerhet m.m. i Barentsregionen.

BSSSC

Baltic Sea States Sub-regional Co-operation. Samarbetsorgan för att främja samverkan mellan olika regioner, delstater etc. i länderna kring Östersjön.

BTC

Baltic Sea Tourism Commission. Samarbetsorgan för organisationer och företag som arbetar med turism i Östersjöregionen.

CAP

Common Agricultural Policy. EU:s gemensamma jordbrukspolitik.

CBSS

Council of the Baltic Sea States. Östersjörådet. Informellt samarbetsorgan och forum för medlemsländernas utrikesministrar och EU-kommissionen. Rådet bildades 1992 för att främja det framväxande samarbetet mellan länderna kring Östersjön.

CCB

Coalition Clean Baltic. Gemensam paraplyorganisation för ett 15-tal miljöorganisationer i länderna kring Östersjön.

CEMAT

European Conference of Ministers Responsible for Spatial Planning. Samarbetsforum för ministrar i Europa med ansvar för fysisk planering och regional utveckling.

Dematerialisering

”Att göra lika mycket med mycket mindre”. Dematerialisering av ekonomin innebär en kraftig minskning av flödena av material och energi för att producera önskade tjänster och varor. Fokus riktas från att producera ting (varor) till att producera tjänster och systemunderhåll. Se Faktor 4 och Faktor 10, och Resursproduktivitet.

EIB

European Investment Bank. Europeiska investeringsbanken. Självständigt EU-organ med uppgift att ge lån till speciellt utsatta och mindre utvecklade regioner i EU:s medlemsländer för investeringar i främst infrastruktur, energisektorn och industriell modernisering. Lån ges också till länder i Central- och Östeuropa.

EMS

Environmental Management Systems. Miljöstyrningssystem.

Environment for Europe

Miljösamarbetsprocess för samtliga länder i Europa. Pan-europeiska miljöministerkonferenser har hållits i Dobris (f.d. Tjeckoslovakien) 1992, Luzern (Schweiz) 1994, Sofia (Bulgarien) 1996 och Aarhus (Danmark) 1998.

EBRD

European Bank for Reconstruction and Development. Europeiska banken för återuppbyggnad och utveckling. Bildades 1990 i syfte att underlätta övergången till öppna, marknadsorienterade ekonomier och främja privata initiativ i Central- och Östeuropa.

EU

European Union. Europeiska unionen.

EUCC

European Union for Coastal Conservation. Icke-statligt europeiskt nätverk av forskare och andra som arbetar för bättre planering och förvaltning av Europas kustområden.

European Spatial Development Perspective (ESDP)

EU-initiativ för fysisk planering i medlemsländerna. Ett första utkast lades fram 1997. Syftet med ESDP är att utveckla balanserade och mångcentrerade tätortssystem, ett nytt förhållande mellan stad och land, jämlik tillgång till infrastruktur och kunskap, samt god förvaltning och uthållig utveckling av natur- och kulturarvet.

Faktor 4 eller Faktor 10

När varor eller tjänster produceras med insats av bara en fjärdedel (25%) eller en tiondel (10%) av nuvarande resursmängd – material eller energi – uppnås ett minskat materialflöde och en minskad resursförbrukning med en Faktor 4 eller Faktor 10.

FAO

Food and Agricultural Organization. FN:s organisation för livsmedel och jord- och skogsbruksfrågor.

Femte miljöhandlingsprogrammet

EU Fifth Environmental Action Programme, med titeln *Towards Sustainability*. EU:s miljöhandlingsprogram, som sträcker sig fram till år 2000.

Gdanskkonventionen

Convention on Fishing and Conservation of the Living Resources of the Baltic Sea and the Belts. Konventionen om fiske och skydd för de levande resurserna i Östersjön och Bälten.

GIS

Geographical Information Systems. Geografiska informationssystem.

HELCOM

Helsinki Commission (Baltic Marine Environment Protection Commission). Helsingforskommissionen. Ländernas gemensamma verkställande organ för Helsingforskonventionen.

HELCOM JCP

HELCOM Baltic Sea Joint Comprehensive Environmental Action Programme. Ett 20-årigt (1993–2012) handlingsprogram för att återställa Östersjöns ekologiska balans. Programmet beslutades av Östersjöregionens miljöministrar vid ett möte 1992.

HELCOM PITF

HELCOM Programme Implementation Task Force. Den styrgrupp inom HELCOM som har till ansvar att leda och övervaka genomförandet av HELCOM Joint Comprehensive Environmental Action Programme under den beräknade programtiden.

Helsingforskonventionen

Convention on the Protection of the Marine Environment of the Baltic Sea Area. Konventionen för skydd av Östersjöns marina miljö.

IBSFC

International Baltic Sea Fishery Commission. Baltiska Fiskerikommissionen, eller Gdanskkommissionen. Ländernas gemensamma verkställande organ för Gdanskkonventionen.

ICC

International Chamber of Commerce. Internationella handelskammaren.

ICES

International Council for the Exploration of the Sea. Internationella havsforskningsrådet.

ICLEI

International Council for Local Environmental Initiatives. Samarbetsorganisation för myndigheter på regional nivå.

IFI

International Financial Institutions. Internationella finansieringsinstitut, d.v.s. internationella utvecklingsbanker och finansieringsmekanismer, t.ex. Världsbanken, EBRD och NEFCO.

Indikatorer

Olika gemensamt överenskomna "mått" på om vidtagna åtgärder leder till att man når önskvärda mål för t.ex. miljövård, ekonomisk utveckling, uthållig utveckling. Det finns således miljöindikatorer, sociala indikatorer, ekonomiska indikatorer, hållbarhetsindikatorer, etc.

INEM

International Network for Environmental Management. Global federation av nationella organisationer som arbetar för att hjälpa företag till bättre miljöanpassning av sin verksamhet.

INTERREG II A och INTERREG II C

Program inom EU:s regionala utvecklingsfonder (ERDF). INTERREG II A är inriktat på gränsöverskridande samarbete (cross-border co-operation), och INTERREG IIC på gränsöverskridande samarbete om regional och fysisk planering, inklusive förvaltning av vattenresurser (transnational co-operation on regional and spatial planning, including management of water resources).

Kyotoprotokollet

Avtal 1997 inom FN:s ramkonvention om klimatförändringar (Framework Convention on Climate Change) gällande begränsning av utsläpp av växthusgaser.

LIFE

EU:s fond med uppgift att stödja genomförandet av EU:s femte miljöhandlingsprogram inom områdena miljö och natur. Alla LIFE-åtgärder inriktas på att förbättra miljön.

MARPOL

International Convention for the Prevention of Pollution from Ships. IMO:s (FN:s internationella sjöfartsorganisation) konvention för att motverka föroreningar från sjöfart.

Miljöeffektivitet

Eco efficiency. Grad av miljöpåverkan under hela livscykeln hos infrastruktur (byggnader, transportsystem etc), produkter och tjänster. Ju mindre dessa "kostar" i påverkan på miljön, desto högre miljöeffektivitet har de. Att uppnå Faktor 4 eller Faktor 10 i materialflöden är miljöeffektivitetsmål.

NEFCO

Nordic Environment Finance Corporation. Nordiska miljöfinansieringsbolaget. Ett gemensamt nordiskt miljö- och utvecklingsfinansieringsinstitut. Inriktningen är att kunna ge fördelaktiga lån till miljöfrämjande insatser i forna östländer i närområdet (Östersjö- och Barentsregionerna) men även till andra länder i forna Östeuropa.

NIB

Nordic Investment Bank. Nordiska investeringsbanken. Finansieringsinstitut

NOVABOVA

Samarbetsnätverk mellan universitet i Östersjöregionen och de nordiska länderna med inriktning på utbildning och forskning om jordbruk, skogsbruk och veterinärfrågor. NOVA = Nordic Forestry, Veterinary and Agricultural University. BOVA = Baltic Forestry and Agricultural University.

Nordiska ministerrådet

Samarbetsorgan för regeringarna i Norden. Nordiska Rådet är motsvarande samarbetsorgan för nordiska parlamentariker.

OECD

Organization for Economic Co-operation and Development. Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling.

Phare

EU:s program för tekniskt bistånd till Albanien, Bulgarien, Estland, Lettland, Litauen, Makedonien, Polen, Tjeckien, Rumänien, Slovakien, Slovenien och Ungern. Programmet omfattade från början endast Polen och Ungern, därav namnet (Poland and Hungary Aid for Restructuring of the Economies).

Resursproduktivitet

Mäts i hur mycket nytta och funktion, hur många "tjänstenheter", man kan få ut ur en given mängd material. I ett dematerialiserat samhälle strävar man efter att öka resursproduktiviteten genom att öka nyttan per given enhet resursförbrukning.

Saltsjöbadsdeklarationen

Den gemensamma deklARATION av Östersjöregionens miljöministrar som lägger fast hur Baltic 21-arbetet skall bedrivas. Undertecknades i oktober 1996 i Saltsjöbaden.

SOG

Senior Officials Group. Styrgruppen för arbetet med Baltic 21.

Stockholmsdeklarationen

Stockholm Declaration on Sustainable Spatial Development Policy in the Baltic Sea Region. Ministerdeklaration 1996, inom VASAB 2010-samarbetet, om hållbar fysisk planering i Östersjöregionen.

Subsidiaritetsprincipen

En princip inskriven i Maastrichtfördraget om den Europeiska unionen. I korthet innebär denna princip att beslut i största möjliga mån skall läggas nära de människor och verksamheter som berörs, alltså en delegering av beslutsfattandet till lämpligaste nivå.

Tacis

Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States and Georgia. EU:s program för tekniskt bistånd till medlemsrepublikerna i forna Sovjetunionen, med undantag av Estland, Lettland och Litauen, samt till Georgien och Mongoliet.

UBC

Union of the Baltic Cities. Samarbetsorgan för städer och kommuner i länderna kring Östersjön.

UNCED

United Nations Conference on Environment and Development. FN:s konferens 1992 om miljö och utveckling, den s.k. Riokonferensen.

UNECE

United Nations Economic Commission for Europe. FN:s ekonomiska kommission för Europa.

VASAB 2010

Vision and Strategies around the Baltic 2010. Ett samarbete mellan de nationella och regionala ministrar i Östersjöregionen som är ansvariga för fysisk planering och utveckling. I dokumentet *Vision and Strategies around the Baltic 2010* har principer och mål för den önskade utvecklingen lagts fast.

Världskommissionen för miljö och utveckling

World Commission on Environment and Development (WCED). Den s.k. Brundtlandkommissionen, efter sin ordförande den norska statsministern Gro Harlem Brundtland. Kommissionens arbete 1985-90 ledde fram till UNCED 1992.

WBCSD

World Business Council for Sustainable Development. Internationellt samarbetsorgan för näringslivet. WBCSD engagerar sig även i miljö- och utvecklingsfrågor.

Ålborg Charter

Charter of Cities & Towns Towards Sustainability. En deklaration som antogs i maj 1994 vid European Conference on Sustainable Cities and Towns. Konferensen arrangerades av EU, staden Ålborg och organisationen ICLEI.

Webbplatsen Baltic 21 innehåller mer information om Baltic 21 och Östersjö-samarbetet. Adressen är: <http://www.ee/baltic21/>

Omslag: Svensk Information AB
Tryck: Västra Aros Tryckeri AB, Bromma, april 1999

Initiativet till arbetet med en Agenda 21 för Östersjöområdet - Baltic 21, togs av Östersjöregionens statsministrar vid ett toppmöte i Visby 1996. Syftet med Baltic 21 är att uppnå hållbar utveckling i Östersjöregionen. Det är en gemensam, långsiktig satsning av en grupp länder som för närvarande har mycket olika förutsättningar vad gäller ekonomi, miljö och sociala förhållanden, men som är överens om vilka mål man på sikt vill nå för hela regionen. Tyngdpunkterna i Baltic 21 är regionalt samarbete, ekonomi, miljöfrågor och sju samhällssektorer som anses vara av avgörande betydelse för uthållig utveckling i Östersjöregionen: energi, fiske, industri, jordbruk, skogsbruk, transporter och turism. Dessutom lyfts fysisk planering fram som en viktig fråga.

Denna Agenda 21 för Östersjöområdet antogs av regionens utrikesministrar vid deras möte inom Council of the Baltic Sea States i juni 1998. Den innehåller överenskomna mål och ett handlingsprogram för hållbar utveckling i regionen. Information om hur handlingsprogrammet genomförs och vilka resultat som uppnås kommer regelbundet att rapporteras till regionens sektorsministrar, miljöministrar och statsministrar.

REGERINGSKANSLIET

Miljödepartementet

Rapporten är producerad av Miljödepartementet.
103 33 Stockholm. Tfn 08-405 10 00. Fax 08-21 96 28.
Regeringens webbplats: www.regeringen.se
Regeringens e-postadress: regeringen@regeringen.se
Webbplatsen Baltic 21: www.ee/baltic21
Artikelnr M99.002